

Men. Nichte betrofent

In de de namen der Staten-Generaal

Postbus 20018

2500 EA Den Haag

Den Haag, 6 januari 2026

Geachte Mevrouw betrofent,

§ 2009 kwam er te en in familie een heel
 voorzichtig, h. een jaar veel om de v. de
 recente zorg en mocht steun die is van
 te hun overtuigen i. h. m. mijn medic-
 problematiek, vooral in "vasthouden" worden in
 te tek. richtingen van gestroomd van heel
 daarbij nu beh. juist van grote psychologische
 problemen, vooral angststoornissen, maar nu
 ik wilde, hoe is nu van 1991 was
 helemaal opnieuw opgebouwd de geloes
 voorgezette fitness training en beeldende
 kunst. Alles wil ik enkele dingen in mijn
 leven zijn: een goed christen, een goede
 gezin, maar nu tijd is een beeldende
 kunstenaar en ook nog van diegenen
 die heel veel doen met de k. m.
 Ja, met de k. m. familie is in politieke
 gesprekken, hoe alles kan te worden,
 Moesje en nu heel belangrijke zaken.

Sumatraanse tijger, Busse's Zoo
Kamerscherm, cliëvel of deek

2023

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 202600179

Den Haag, 12 januari 2026

Geachte

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

202600190

De Tweede Kamer

Ter attentie van informateur de heer S. Buma

Postbus 20018

2500 EA DEN HAAG

Betreft: Onveiligheid in landelijk gebied door problematiek wolf

Geachte heer Buma,

In het kader van de lopende kabinetsformatie wil ik uw aandacht vestigen op een onderwerp dat, ondanks zijn urgentie, vooralsnog nauwelijks aan bod lijkt te komen in Den Haag: de door de aanwezigheid van wolven snel toegenomen onveiligheid voor bewoners in het landelijk gebied.

Na een aantal jaren redelijk in harmonie geleefd te hebben met toen nog geringe aantallen en nog schuwe wolven, neemt het aantal incidenten sterk toe. Naast weidedieren (die helaas ook achter goedgekeurde wolfwerende rasters aangevallen en verscheurd worden), worden ook hardlopers, fietsers, kinderen en honden aangevallen. In tegenstelling tot wat 'experts' beweren: ook kort aangelijnde honden worden aangevallen en ernstig verwond. De wolven zijn niet meer schuw en begeven zich, ook overdag, actief in de nabijheid van mensen.

Wolven komen dus niet langer alleen in natuurgebieden voor, maar worden nu ook veelvuldig binnen of nabij woonwijken waargenomen. En dat zijn helaas niet alleen zwervers die een nieuw territorium zoeken. Voor inwoners van Gelderland, Utrecht, Drenthe en Friesland, de provincies waar de wolf zich gevestigd heeft (en waar hun aantal snel groeit), leidt dit tot een voortdurend gevoel van onveiligheid. Het uitlaten van een hond – iets wat normaal gesproken vanzelfsprekend en veilig zou moeten zijn – is voor velen een stressvol moment geworden. En kan alleen door continu alert te zijn op gevaar en prikstoffen, fluiten/toeters, spray en andere verdedigingsmiddelen mee te nemen.

Maar er speelt meer dan het niet meer kunnen houden van graas- c.q. weidedieren en het niet meer uit kunnen laten van de hond. Hulphonden kunnen niet meer opgeleid worden. Kinderen kunnen niet meer veilig naar school of naar de sportclub fietsen. Horeca ziet het aantal klanten teruglopen. De heide wordt niet meer begraasd door schapen en dreigt daardoor te verdwijnen.

Er is grote maatschappelijke onrust en toegenomen polarisatie tussen dat deel van het platteland waar men de problemen met de wolf dagelijks ervaart, en o.a. de Randstad waar men de wolf van een veilige afstand bekijkt, en de problemen bagatelliseert dan wel ontkent.

Laat ik net in het laatste gebied wonen, toch maak óók ik me ernstige zorgen als ik bevriende paardenmensen uit de Veluwe en het Drents Friese Woud spreek. Wat een nare en onzekere tijd maken zij mee, continu spanning en stress als er een wolf in de buurt gesignaleerd is. Het is voor

de dieren angstaanjagend om een wolf te ruiken. Er is dan veel onrust en stress bij hele kudde. Schapen, koeien, paarden en pony's, geiten en varkens, niets is veilig voor de wolf. Iedereen doet wat hij kan om zijn kostbare dieren zo goed en kwaad als het kan te beschermen, daarbij vaak tegengewerkt door (lokale) overheid omdat er niet overal schuilstallen zomaar neergezet mogen worden. De schoen wringt dus aan twee kanten.

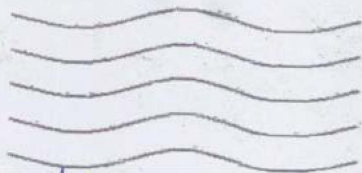
De overheid heeft volgens de Grondwet de taak om haar burgers een veilige leefomgeving te bieden. Wanneer inwoners in hun dagelijkse leven niet meer veilig zijn, is ingrijpen dus noodzakelijk. Dit heeft de overheid tot nu toe nagelaten. De overheid neemt daarmee, naast aanvallen op dieren, ook bewust het risico op meer dan de drie aanvallen op kinderen die er tot nu toe al waren. Gelukkig hadden die nog een goede afloop....

Ik verzoek u daarom deze kwestie expliciet op de agenda te zetten tijdens de kabinetsformatie. Een helder, praktisch en uitvoerbaar wolvenbeleid is dringend noodzakelijk om zowel de veiligheid van inwoners als van hun dieren te waarborgen.

Ik vertrouw erop dat u de veiligheid en leefbaarheid op het platteland serieus neemt en dat dit onderwerp meegenomen wordt in de komende gesprekken.

Met vriendelijke groet,

Tweede Kamer
t.a.v. informateur S. Buma
Postbus 20010
2500 EA
Den Haag

AS1CC - #X830XDX#00#0000#

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[Redacted]

Kenmerk: 202600191

Den Haag, 12 januari 2026

Geachte [Redacted]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[Redacted Signature]

Rianne Letschert
Informateur

Aan: de Kabinetsinformatie

p/a De Tweede Kamer

t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie

Postbus 20018

2500 EA Den Haag

Noordscheschut, 6 januari 2026

Geachte informateur,

Betreft: belastinginkomsten - Inkomstenbelasting box 3 - aanzienlijke onzekerheid

Er is meer onzekerheid over de opbrengst van box 3 van de Inkomstbelasting dan uit de publieke stukken van (de fiscale tak van) het Ministerie van Financiën (hierna: MvF) blijkt. Er is daarom reden om met een geringere belastingopbrengst op korte en middellange termijn te rekenen dan nu aldaar wordt gedaan. Dan kan een aantal miljarden Euro's verschil maken.

Dit licht ik als volgt toe.

De rechter heeft in de box 3-omgeving het 'Europees verdrag voor de rechten van de mens' (hierna: EVRM) toegepast. Op grond van hun lezing van arresten van de Hoge Raad daarover gaat MvF ervan uit dat tot en met 2027 als volgt Inkomstenbelasting in box 3 kan worden geheven:

- de box 3-aanslagen worden opgelegd aan de hand van een forfaitair/fictief bepaalde grondslag die in de wet is opgenomen;
- belastingplichtigen met vermogensbestanddelen die in box 3 vallen krijgen de mogelijkheid om via een apart formulier of via hun aangifteformulier informatie aan te leveren over hun 'werkelijk rendement';
- indien het bedrag van het 'werkelijk rendement' van een bepaalde belastingplichtige lager is dan het bedrag van het wettelijk forfait, vermindert de Belastingdienst op eigen initiatief de grondslag voor box 3 naar dat bedrag van het werkelijk rendement van die belastingplichtige.

Deze in de wet opgenomen werkwijze lijkt misschien rechtmatig (en gunstig voor belastingplichtigen) maar er is grote juridische twijfel mogelijk of dat zo is.

1. Onder meer de Algemene Rekenkamer en ikzelf menen dat uit de arresten van de Hoge Raad is af te leiden dat box 3-heffing op basis van een forfaitaire grondslag *in het geheel niet meer mogelijk* is, dus ook niet met een mechanisme - op aanvraag - tot neerwaartse correctie richting het

‘werkelijk rendement’ erbij. Op p. 20 van het rapport van de Algemene Rekenkamer getiteld ‘Verantwoord belasten; Voor een beter belastingbeleid’ staat het volgende (onderstreping EB) “*In arresten uit 2021 (het zogenoemde Kerstarrest) en 2024 (de zogenoemde D-dayarresten) heeft de Hoge Raad geoordeeld dat de fictieve rendementsheffing van box 3 in strijd is met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).*” De vraag of forfaitaire belastingheffing in box 3 inderdaad onrechtmatig is, ligt (weer) bij de rechter.

Voor de duidelijkheid, bovenstaande juridische opvatting houdt in dat er NIHIL box 3 belastingopbrengst verwacht mag worden, uitgaande van rechtmatig overheidshandelen. De daadwerkelijk belastingopbrengst hangt dan dus af van de alertheid van belangenorganisaties, belastingadviseurs en individuele belastingplichtigen: dienen zij op tijd bezwaar op alle relevante gronden in, enz. Zie voorts het eerder genoemde rapport van de Algemene Rekenkamer voor het vraagstuk (boeken van) gedeerde belastingopbrengt en het omgaan in de financiële verantwoording van het Rijk met fiscale procedures voor de rechter.

2. Het EVRM kent aan burgers rechten ter bescherming tegen de overheid toe en in de hierboven genoemde arresten heeft de Hoge Raad een tweetal van die rechten toegepast in de box 3-context. Die rechten komen toe aan de *individuele* burger/ingezetene van Nederland. De belastingwetgeving gaat echter bij personen die een fiscaal partner hebben in de context van box 3 uit van (i) een *cumulative* benadering van de vermogensbestanddelen en hun rendement waarna (ii) het opgetelde bedrag moet worden gesplitst over de twee partners/belastingplichtigen.

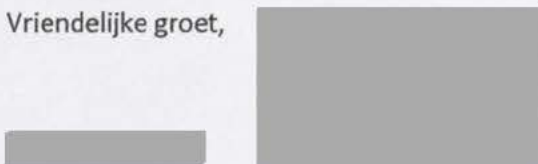
Het is onduidelijk hoe de door de HR toegekende EVRM-bescherming technisch moet werken in de context van het (verplichte) wettelijke regime van het fiscaal partnerschap en er zal dan ook daarover worden geprocedeerd. De vraag of dat regime op zichzelf in de context van box 3 in strijd is met het EVRM ligt bij de rechter.

3. Zelfs indien het MvF gelijk zou blijken te hebben met de kennelijke opvatting dat - mits begrensd tot het bedrag van het werkelijk rendement - box 3-belastingheffing op forfaitaire grondslag rechtmatig is, dan is het nog de vraag of de voor een aantal jaren in de wet opgenomen “op aanvraag methode” in overeenstemming is met het EVRM. Nederland moet de door het EVRM geboden bescherming tegen de overheid effectief toepassen en doet dat niet indien het die toepassing laat afhangen van een initiatief van de (getroffen) belastingplichtige. Ook hierover zal voor de rechter geprocedeerd kunnen worden.

Tot slot

Gelet op de grote bedragen die op het spel staan, zal in de informatie / formatie als zelfstandig onderwerp aandacht moeten uitgaan naar het realistisch ramen van de netto opbrengst (initiële heffing -/- derving door rechterlijke uitspraken) van box 3 van de Inkomstenbelasting. De kans dat er uiteindelijk minder zal binnenkomen dat het MvF nu verwacht is groot vanwege onrechtmatige kanten en juridisch onzekere kanten van het voorgenomen heffingsproces.

Vriendelijke groet,

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[Redacted]

Kenmerk: 202600195

Den Haag, 12 januari 2026

Geachte [Redacted]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoopachtend

[Redacted signature]

Rianne Letschert
Informateur

202600198

Amersfoort, 2 januari 2026

Aan informateur, prof. Dr. Rianne Letschert,
p/a De Tweede kamer,
Bureau woordvoering kabinetsformatie
Postbus 200018
2500EA Den Haag.

Betreft: Invoering van een basisinkomen als onderdeel van een coalitieakkoord

Geachte professor,
Het neoliberale regeringsbeleid van de afgelopen decennia heeft duidelijk geleid tot verloedering van onze samenleving. Geen wonder. Emeritus hoogleraar sociologie Henk de Vos kenschetste in zijn blog van 8 december 2023 op 'Toegepaste sociale wetenschap' het neoliberale beleid als volgt:

“Hoewel dat natuurlijk nooit met zoveel woorden gezegd is, was het de opzet van dat neoliberale beleid om de bestaansonzekerheid onder de bevolking te laten toenemen. Dat zou immers nodig zijn om mensen, die dat van nature niet willen, zich te laten inspannen. Daar zijn "prikkels" voor nodig en dan in het bijzonder financiële prikkels. En die zijn er natuurlijk meer, en ze werken beter, als er ook de reële dreiging bestaat om tot armoede te vervallen. En ze werken beter als er meer rijkdom valt te behalen, dus als de inkomensongelijkheid groter is.

En om die dreiging voldoende tot stand te brengen, moesten de sociale zekerheid en de bescherming op de arbeidsmarkt worden teruggedrongen. Mensen moest geleerd worden om minder van de overheid te verwachten. Ze moesten zelfredzamer worden. Minder het iedereen-telt-mee van de "gemeenschap georganiseerd in de staat" en meer van het ieder-voor-zich van het statuscompetitiepatroon.

Kregen de opeenvolgende regeringen het voor elkaar om die bestaansonzekerheid te vergroten?

Jazeker.”

Aldus professor Henk de Vos.

Klip en klaar: Het regeringsbeleid was erop gericht de bestaanszekerheid te ondermijnen!

Is dat niet inhumaan? Geen doel om de handen van partijen op elkaar te krijgen, naar mij dunkt. Desondanks is het destijds bij formatieonderhandelingen blijkbaar toch gelukt om op basis daarvan coalities te smeden.

Wellicht kan bij de huidige formatie een meerderheid worden gevonden bij partijen die het tegendeel nastreven, die dus basiszekerheid propageren in plaats van die basiszekerheid te ondermijnen. Invoering van een basisinkomen (UBI) kan dat m.i. bewerkstelligen.

Waarom denk ik dat NU de tijd rijp is voor de invoering van een basisinkomen (UBI) in Nederland?

- Van oudsher ken ik D66 als een progressieve partij met jongere leden die een basisinkomen (UBI) voorstaan.
- Bram van Ojik, mentor van Jesse Klaver, staat eveneens bekend om zijn sympathieën voor dit idee.
- In Zuid-Korea worden momenteel grootschalige proeven genomen met een UBI,
- in Ierland gaan kunstenaars een basisinkomen ontvangen.
- Peter van Hoesel, voorzitter van het netwerk politiek innovatie (NPI) heeft meer dan eens (o.a. op Platform Overheid) van zijn voorkeur voor een basisinkomen (UBI) blijk gegeven.
- Guy Standing die meer dan enig ander betrokken is geweest bij invoering van UBI-testprogramma's in de praktijk schreef twee jaar geleden al: "Basic income: Sufficient evidence. Now politics." Dat ik (met een vertaling van mijn hand) voor u heb bijgevoegd.
- "Formatie uitgelezen moment om eindelijk eens het mes te zetten in woud van toeslagen" schrijft Thijs Baas op bnr.nl. En
- "Dit is hét moment voor de hervorming van het toeslagenstelsel", betoogt ook Jasper J. van Dijk, Onderzoeksleider bij het Instituut voor Publieke Economie op ESB

Heus: Het kan wel!

Bijlage:

Artikel "Basic income: Sufficient evidence. Now politics" door Guy Standing.

Basic Income: Sufficient Evidence, Now Politics

Guy Standing

In 1942, as people started to think about remaking society after the War, William Beveridge wrote a report for the British government that was to shape the welfare state in Europe. He wrote, 'It is a time for revolutions, not for patching.' What he meant was that it was useless to make minor changes to the old system. A new system was needed. The evidence was clear.

Today, we are at a similar juncture. The social policies of the 20th century are outdated. Selective schemes for what economists call 'contingency risks', such as a spell of unemployment, an illness or an accident, do not deal with the defining challenges of our age. We live at a time of rentier capitalism, in which more income goes to owners of property – physical, financial or intellectual – while less goes to those who rely on labour and work for their incomes.

Coupled with this trend, a new class structure has taken shape, with a tiny absurdly rich plutocracy facing a growing precariat experiencing chronic insecurities and an erosion of social, civil, economic and political rights.

Above all, we are in an age of chronic uncertainty, portrayed in terms of 'unknown unknowns'. Millions face constant anxiety and stress due to a high probability of being hit by unanticipated shocks, not knowing if they will be able to cope with the consequences or recover from them.

This is why basic income has moved to the centre of progressive social thinking. Sensible policy makers and commentators are realising that most people are 'at risk' and that insurance schemes are inappropriate for responding to uncertainty. A healthy society is one in which as many people as possible have basic security, and that is simply impossible at the moment.

It is not good enough for government to say that if you become poor aid will be provided. Means-tested assistance fails to offer a real safety net. Too many people are excluded, there is a big poverty trap and there is chronic uncertainty about what will be received.

However, something has been happening, amounting potentially to a revolution by stealth. Particularly since Covid, there has been an acceleration in the number of basic income pilots and experiments around the world.

Remarkably, a majority of them have been taking place in a country that until recently was one where there had long been little support for basic income. That is the United States. Today, about one hundred experiments are taking place there, or are just completed or about to start.

So far, over 100 cities in 32 States have experiments. In California alone, there are over 40 schemes, giving over 12,000 people basic incomes, costing over \$180 million in public and private funds. The drive has been led by the Mayors for a Guaranteed Income scheme. But those Mayors are not alone. There are over 50 other experiments, in States as different as Arkansas, California, Connecticut, Georgia, New Mexico, New York and Texas. And at least eight schemes are about to start. Several of the schemes are those leaving care homes, similar to a pilot in Wales, where the devolved Labour government is giving a generous basic income to hundreds of young people. I am proud to be a technical adviser to that scheme.

There have also been pilots in Africa, Asia, Latin America and Europe. Results from evaluations are pouring in. The evidence is clear. It is so clear that we can say with confidence that we have sufficient. The challenge next is political.

What is the evidence? Overwhelmingly, regardless of the design or selected group, a key result is improved mental and physical health. This is immensely relevant since in the era of uncertainty there has been rising morbidity and a rising mortality rate in Britain, the USA and in some other countries. Pilots in Arkansas and New York, echoing a result found in a big pilot in Manitoba, have reported significant increases in the use of healthcare facilities.

Another common finding is improved housing security. Property owners are more prepared to rent to people with an assured income, and basic income recipients are more prepared to take the risk of renting. Projects in Vancouver, California and Oregon, drawing on the success of one in the City of London in 2010, have also shown the homeless moving off the streets.

Children are major beneficiaries. A pilot in Washington DC found baby health improved. One in Mississippi found mothers were spending more on school supplies. Most dramatic has been the finding from an ongoing pilot that began in North Carolina in 1996 that children in families receiving basic incomes were on average one year ahead in school by age 16.

Schemes have shown that many recipients use their basic income to reduce life-constraining debt. In Austin, Texas, half the recipients did so, a majority by 75% or more. Recipients also reduced debt in a scheme in San Antonio. There is also anecdotal evidence that individual basic income has enabled women to walk out of abusive relationships and women in general to have more financial independence.

Finally, contrary to prejudiced commentary, there is considerable evidence that basic income results in more work, not less. Part of the reason is that recipients have more confidence and energy. Partly it is because there is no poverty trap and precarity trap; people retain the basic income if they increase their labour.

Although it was shamelessly aborted midway through it, an experiment in Ontario, and although the provincial government tried to suppress the evidence, the data showed that recipients had continued to labour and many had increased it. But perhaps the most famous experiment, in terms of media coverage, was one conducted by the Government of Finland between 2017 and 2019, under which 2,000 randomly selected unemployed received 560 euros a month.

Typifying the prejudice of the mainstream media, the Guardian and BBC announced in mid-2018 that it had been abandoned as a failure. This was false. It began on the day planned and ended precisely two years later, as planned at the outset. Rigorous evaluation showed that the unemployed did not reduce their economic activity and experienced an improvement in mental and physical health. Even though a new centre-right government introduced an 'activation' scheme to pressure the unemployed to take jobs, at the end of the pilot the employment rate of the basic income recipients, who had not been subject to that pressure, was no lower than for those threatened with sanctions.

There is not space here to deal with other findings. But in developing countries as well, pilots have found increased work, improved nutrition, health, schooling and sanitation, and an emancipatory effect among women, minorities and those with disabilities.

In short, if governments were genuine in saying they will apply 'evidence-based policy', we would have a basic income system already. But the political Canutes are holding back the waves. It is this that demands our campaigning attention now. Most politicians are not real leaders. They follow what they think is the public mood or what they think will improve their re-election chances. They are opportunistic rather than principled. This does not mean they are cowards, corrupt or amoral. But too many have spaghetti backbones, that is, weak moral abilities.

Fortunately, some are not like that. They should take heart. Polls in many countries are showing majorities in favour of basic income. And whereas ten years ago, most people did not know what 'basic income' meant, now many do know.

Prejudice still comes in newspaper articles and in hasty comment on social media. But more people are able to counter that prejudice. Young educated members of the precariat are speaking up. Many can point to Gyeonggi Province in South Korea, where 125,000 youths are receiving basic incomes. Others can cite the results from all the pilots and experiments taking place.

I end this article with a prediction, of a domino effect. When a few countries introduce a basic income, more will quickly follow. It is eminently affordable. I believe the optimum way of affording it is by creating Commons Capital Funds. The nucleus for this route already exists.

Two very different countries have announced they will be introducing a basic income in the very near future – Barbados and South Africa. Perhaps they will be the first dominoes to fall. Peoples' health and happiness and the political stability of their countries will be dramatically improved. Let us build the momentum and a civilising future.

Basisinkomen: Voldoende bewijs, nu nog de politiek

Guy Standing

In 1942, toen mensen begonnen na te denken over het heropbouwen van de maatschappij na de oorlog, schreef William Beveridge een rapport voor de Britse regering dat de welvaartsstaat in Europa zou vormgeven. Hij schreef: "Het is een tijd voor revoluties, niet voor oplappen. Wat hij bedoelde was dat het zinloos was om kleine veranderingen aan te brengen in het oude systeem. Er was een nieuw systeem nodig. Het bewijs was duidelijk.

Vandaag de dag bevinden we ons in een vergelijkbare situatie. Het sociale beleid van de 20e eeuw is achterhaald. Selectieve regelingen voor wat economen 'onvoorziene risico's' noemen, zoals een periode van werkloosheid, een ziekte of een ongeval, bieden geen oplossing voor de bepalende uitdagingen van onze tijd. We leven in een tijd van rentenierskapitalisme, waarin meer inkomen gaat naar bezitters van eigendom - fysiek, financieel of intellectueel - terwijl er minder gaat naar degenen die voor hun inkomen afhankelijk zijn van arbeid en werk.

Samen met deze trend heeft zich een nieuwe klassenstructuur gevormd, met een kleine absurd rijke plutocratie tegenover een groeiend precariaat dat te maken heeft met chronische onzekerheden en een erosie van sociale, burgerlijke, economische en politieke rechten.

Bovenal bevinden we ons in een tijdperk van chronische onzekerheid, weergegeven in termen van 'onbekende onbekenden'. Miljoenen mensen hebben te maken met voortdurende angst en stress omdat de kans groot is dat ze getroffen worden door onverwachte schokken en niet weten of ze de gevolgen kunnen opvangen of ervan kunnen herstellen.

Daarom is het basisinkomen centraal komen te staan in het progressieve sociale denken. Verstandige beleidsmakers en commentatoren beseffen dat de meeste mensen 'risico' lopen en dat verzekeringsregelingen ongeschikt zijn om te reageren op onzekerheid. Een gezonde samenleving is er een waarin zoveel mogelijk mensen basiszekerheid hebben, en dat is op dit moment gewoon onmogelijk.

Het is niet goed genoeg voor de overheid om te zeggen dat er hulp zal worden geboden als je arm wordt. Inkomensafhankelijke bijstand biedt geen echt vangnet. Te veel mensen worden uitgesloten, er is een grote armoedeval en er is chronische onzekerheid over wat er zal worden ontvangen.

Er is echter iets aan het gebeuren dat mogelijk neerkomt op een sluipende revolutie. Vooral sinds Covid is er een versnelling geweest in het aantal proefprojecten en experimenten met het basisinkomen over de hele wereld.

Opmerkelijk is dat de meeste daarvan plaatsvinden in een land waar tot voor kort weinig steun was voor het basisinkomen. Dat is 'de Verenigde Staten'. Vandaag vinden daar ongeveer honderd experimenten plaats, of ze zijn net afgerond of staan op het punt te beginnen.

Tot nu toe hebben meer dan 100 steden in 32 staten experimenten. Alleen al in Californië zijn er meer dan 40 regelingen, die meer dan 12.000 mensen een basisinkomen geven, wat meer dan \$ 180 miljoen aan publieke en private fondsen kost. De campagne is geleid door de burgemeesters voor een regeling gewaarborgd inkomen. Maar die burgemeesters zijn niet alleen. Er zijn meer dan 50 andere experimenten, in staten zoals Arkansas, Californië, Connecticut, Georgia, New Mexico, New York en Texas. En minstens acht regelingen staan op het punt van beginnen. Een deel van de regelingen is het verlaten van verzorgingstehuizen, vergelijkbaar met een proefproject in Wales, waar de gedecentraliseerde Labour-regering een genereus basisinkomen geeft aan honderden jongeren. Ik ben er trots op dat ik technisch adviseur van die regeling ben.

Ook zijn er proefprojecten geweest in Afrika, Azië, Latijns-Amerika en Europa. De resultaten van evaluaties stromen binnen. Het bewijs is duidelijk. Het is zo duidelijk dat we met vertrouwen kunnen zeggen dat we voldoende bewijs hebben. De volgende uitdaging is van politieke aard.

Wat is het bewijs? Het is overweldigend dat, ongeacht het ontwerp of de geselecteerde groep, een belangrijk resultaat een verbeterde mentale en fysieke gezondheid is. Dit is enorm relevant omdat er in het tijdperk van onzekerheid sprake is van een stijgende morbiditeit en een stijgend sterftecijfer in Groot-Brittannië, de VS en in sommige andere landen. Proefprojecten in Arkansas en New York hebben, in navolging van een resultaat dat gevonden was bij één groot proefproject in Manitoba (Canada), meldden een aanzienlijke toename in het gebruik van gezondheidszorgfaciliteiten.

Een andere veel voorkomende uitkomst is de verbeterde huisvestingszekerheid. Eigenaren van onroerend goed zijn meer bereid te verhuren aan mensen met een verzekerd inkomen, en ontvangers van een basisinkomen zijn meer bereid het risico van huren te nemen. Projecten in Vancouver, Californië en Oregon, voortbouwend op het succes van een project in de City of London in 2010, hebben ook aangetoond dat daklozen van de straat zijn verdwenen.

Kinderen zijn de belangrijkste begunstigden. Uit een proefproject in Washington DC bleek dat de gezondheid van baby's verbeterde. Bij één in Mississippi werd ontdekt dat moeders meer uitgaven aan schoolbenodigdheden. Het

meest dramatisch is de gevolgtrekking uit een lopend proefproject dat in 1996 in North Carolina begon, dat kinderen in gezinnen met een basisinkomen op 16-jarige leeftijd gemiddeld een jaar voorsprong hadden op school.

Regelingen hebben aangetoond dat veel ontvangers hun basisinkomen gebruiken om problematische schulden te verminderen. In Austin, Texas, deed de helft van de ontvangers dat, een meerderheid met 75% of meer. Ontvangers verminderden ook de schuld in een regeling in San Antonio. Er is ook anekdotisch bewijs dat het individuele basisinkomen vrouwen in staat heeft gesteld om uit gewelddadige relaties te stappen en vrouwen in het algemeen om meer financiële onafhankelijkheid te hebben.

De meeste politici zijn geen echte leiders. Ze volgen wat ze denken dat de publieke stemming is of wat ze denken dat hun herverkiezingskansen zal verbeteren. Ze zijn eerder opportunistisch dan principieel. Dit betekent niet dat ze lafaards, corrupt of amoreel zijn. Maar te veel hebben een spaghetti-ruggengraat, dat wil zeggen zwakke morele vermogens.

Gelukkig zijn ze niet allemaal zo. Moed houden. Peilingen in veel landen laten meerderheden zien voor het basisinkomen.

Ten slotte is er, in tegenstelling tot bevooroordeelde commentaren, aanzienlijk bewijs dat het basisinkomen resulteert in meer werk, niet minder. Een deel van de reden is dat ontvangers meer zelfvertrouwen en energie hebben. Deels komt het doordat er geen armoedeval en precariteitsval is; Mensen behouden het basisinkomen als hun inkomen uit arbeid toeneemt.

Hoewel een experiment in Ontario halverwege schaamteloos werd afgebroken en de provinciale overheid probeerde het bewijsmateriaal te onderdrukken, toonden de gegevens aan dat ontvangers waren blijven werken en het werk bij velen zelfs was toegenomen. Maar misschien wel het beroemdste experiment, in termen van media-aandacht, was er een uitgevoerd door de Finse regering tussen 2017 en 2019, waarbij 2.000 willekeurige geselecteerde werklozen 560 euro per maand ontvingen.

Typerend voor het vooroordeel van de reguliere media, kondigden the Guardian en BBC medio 2018 aan dat het als een mislukking werd beschouwd. Dit was onjuist. Het begon op de geplande dag en eindigde precies twee jaar later, zoals gepland aan het begin. Uit een grondige evaluatie bleek dat werklozen hun economische activiteit niet verminderden en een verbetering van de geestelijke en lichamelijke gezondheid ervoeren. Hoewel een nieuwe centrumrechtse regering een 'activeringsregeling' invoerde om werklozen onder druk te zetten om een baan te nemen, was aan het einde van het proefproject de werkzaamheidsgraad van de ontvangers van het basisinkomen, die niet onder druk waren gezet, niet lager dan voor degenen die met sancties werden bedreigd.

Er is hier geen ruimte om aandacht te besteden aan verdere uitkomsten. Maar ook in ontwikkelingslanden hebben proefprojecten meer werk, verbeterde voeding, gezondheid, scholing en sanitaire voorzieningen tot gevolg gehad, en een emancipatoir effect bij vrouwen, minderheden en mensen met een handicap.

Kortom, als regeringen oprecht zouden beweren dat ze 'op bewijs geënt beleid' zullen toepassen, dan zouden we al een basisinkomensysteem hebben gehad. Maar de politieke Knoeten houden de vooruitgang tegen. Dat vraagt nu onze campagne-aandacht. De meeste politici zijn geen echte leiders.

Ze volgen wat ze denken dat de publieke stemming is of waarvan ze denken dat het hun kansen op herverkiezing zal verbeteren. Ze zijn eerder opportunistisch dan principieel. Dit betekent niet dat ze lafaards, corrupt of amoreel zijn. Maar te veel hebben een spaghetti-ruggengraat, dat wil zeggen zwakke morele vermogens. Gelukkig zijn ze niet allemaal zo. Moed houden. Peilingen in veel landen laten meerderheden zien die vóór het basisinkomen zijn. En waar tien jaar geleden de meeste mensen nog niet eens wisten wat 'basisinkomen' betekende, weten velen dat nu wel.

Vooroordelen komen nog steeds voor in krantenartikelen en in haastige commentaren op sociale media. Maar steeds meer mensen blijken in staat om tegen dat vooroordeel in tegen te gaan. Jonge hoogopgeleide leden van het precariaat spreken zich erover uit. Velen wijzen op de provincie Gyeonggi in Zuid-Korea, waar 125.000 jongeren een basisinkomen ontvangen. Anderen kunnen de resultaten noemen van alle proefprojecten en experimenten die plaatsvinden.

Ik sluit dit artikel af met de voorspelling van een domino-effect. Wanneer een paar landen een basisinkomen invoeren, zullen er snel meer volgen. Het is bij uitstek betaalbaar. Ik ben van mening dat de optimale manier om het te betalen is het creëren van Commons Capital Funds. De kern voor deze route bestaat al. Twee zeer verschillende landen hebben aangekondigd dat ze in de zeer nabije toekomst een basisinkomen zullen invoeren - Barbados en Zuid-Afrika. Misschien zijn het wel de eerste dominostenen die vallen. De gezondheid en het geluk van de volkeren en de politieke stabiliteit van hun landen zullen drastisch worden verbeterd. Laten we bouwen aan het momentum voor een beschaving brengende toekomst.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[REDACTED]

Kenmerk: 202600199

Den Haag, 12 januari 2026

Geachte [REDACTED]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[REDACTED]

Rianne Letschert
Informateur

202600213

Aan Mevrouw Rianne Letschert Informatieur
Goedereede
L.S.

7 januari 2026

Het is het Elan wat spreekt uit de aanzet van Rob Jetten en Henry Bontebal.
Het is de kracht van Positief Denken van Peter Wennink.
Het is de Visie die me hoop geeft !

Laat het niet verzanden in de "realiteit", in het uitsluiten van mensen die hiermee aan de slag willen gaan.

Mensen, politici uit linkse zowel als rechtse partijen.

De verkiezingsuitslag wijst op een beweging naar het midden.

Maak gebruik hiervan en vind sympathisanten ter linker- en ter rechterzijde.

Een Nationaal Kabinet hebben we vandaag nodig ter verdediging van democratische waarden

en voor de vele grote taken die wachten in ons land en in Europa !

Zo'n aanpak zal ook in Europa bevrijdend werken en hoop geven in bevriende landen.

Een partijlidmaatschap is geen grens tussen zijn en niet zijn maar een betrekkelijke overeenstemming tussen verschillende karakters. Uitsluiten kan leiden tot gevaarlijke ontwikkelingen.

Om het Elan vast te houden is het nodig dat enkele bekende figuren

uit verschillende hoeken van onze samenleving de koppen bij elkaar steken

Om daarmee aan te tonen dat de noodzaak van samenwerken grensoverschrijdend kan werken.

Vind daarom medestanders tussen verlichte liberalen en tussen socialisten en laat je dan zien bij Eva Jinek.

Want...Waarom blijft deze formatie steken in de hardnekkige griep van Yessilgoz' weigering om met Groen Links PvdA te praten ? Ik begrijp dat niet, waar zit mijn blinde vlek ??

Er moeten toch ook redelijke figuren binnen de VVD te vinden zijn, mensen als Klaas Dijkhof, Eric van der Burg, Sander Dekker en vele anderen.

Waarom ook niet praten met socialisten als Jeroen Dijsselbloem, Diederik Samsom en noem maar op.

Wij snakken naar een brede samenwerking in deze benarde tijden. En naar een positief signaal in een tijd waarin van ons allemaal opofferingen zullen worden gevraagd.

Ik wil met mijn kleinkinderen over Toekomst durven praten !

We leven in een tijd waarin binnen Europa aan de deuren van de democratie wordt gerammeld terwijl onze Europese samenwerking vanuit Rusland en vanuit Amerika bewust wordt ondergraven.

Een Nederlandse samenwerking zal hier als een moedgevend signaal worden ervaren.

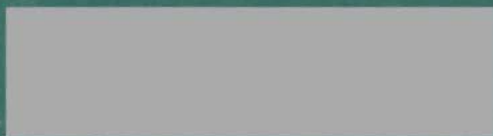
P.S. Bij vorige Gemeenteraadsverkiezing in Rotterdam zag ik Joost Eerdmans samen met Thierry Baudet flyeren. Die man is een losse spaak in het wiel.

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Ter Attentie van
Mevrouw Rianne Letschert
Informateur

RS3CC - #X83DXX#00#0000#

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[Redacted]

Kenmerk: 202600214

Den Haag, 13 januari 2026

Geachte [Redacted]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[Redacted Signature]

Rianne Letschert
Informateur

202600216

Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
T.a.v. informateur Mevr. Rianne Letschert
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

vrijdag 9 januari 2026

Betreft: een lang door experts gezocht zelfportret door Jan Steen, beter bekend als HdG865d als Jager, voluit gesigineerd, voor een politiek besluit.

Beste mevrouw Rianne Letschert,

Met onderstaand maatschappelijk doel voor ogen informeren wij u graag persoonlijk over dit *'life size single figure self portrait'* door Jan Steen teruggevonden te Baarn. Beter bekend onder zijn nummer HdG865d (bijlage 008).

Zijn portret als Jager werd sinds 1927 door het Rijksmuseum gezocht. Graag vragen we daarom u als informateur hier om uw medewerking te geven aan de onafhankelijke wetenschappers en experts die nastreefden om juist dit portret van deze meester te behouden voor onze Nederlandse cultuur. Dat streven willen wij met deze brief onderschrijven. Wilt u dan na ontvangst van deze brief van ons uw formatie informeren dat dit authentieke zelfportret van deze meester gevonden en uitgebreid is onderzocht? Wij vragen dit is met reden omdat het hedendaags onderzoek werd verricht door niemand minder dan kunsthistoricus Wouter Kloek zijnde voormalig hoofd oude meesters van het Rijksmuseum tevens een Jan Steen expert. Hij heeft het belang van juist dit zelfportret in zijn tijd geplaatst en de betekenis ervan voor onze maatschappij kunnen doorzien. Het komt niet elke dag voor dat een onafhankelijk wetenschapper met zijn achtergrond als hij, na eigen onderzoek, juist dit wellevende zelfportret van de kunstenaar in metamorfose, het zijn eigen onafhankelijk attributie *'door Jan Steen'* kon meegeven maar bovenal de belangrijke datering **(1651-1653)** in de geschiedenis. Het betreft hier volgens hem dan ook zo samengevat een museum-waardig zelfportret van de hand van de 17e eeuwse meester. Het is nu dan aan de politiek om zijn zelf aangenomen identiteit te omarmen. Dit kunnen zij doen door dit sprekende zelfportret de openbare plaats te gaan geven die hij in de maatschappij werkelijk verdient.

Wetende dat we hier zo tijdelijk samen zijn, realiseren we ons dat er niet veel kansen zijn geweest als deze, om in gezamenlijkheid iets goeds als dit sprekend zelfportret door te kunnen geven aan de jongere generaties onder ons. Graag vragen we u als informateur om alle informatie omtrent zijn portret met bovenstaand museum doel van Wouter Kloek aan de politiek dan ook deze maand januari voor te leggen. Meer informatie over het uitgevoerde onderzoek in heden en verleden uitgevoerd door experts en de herkomst van het schilderij, zijn door ons met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) gedeeld en aldaar in Amersfoort voor u en de politiek te vinden. Tenslotte en tot besluit zijn we de heer Wouter Kloek dankbaar voor zijn vrijwillige en onafhankelijke werk in het belang van de kunst en geschiedenis.. Gezien dit laatste is het nu zo samen hier voor zijn doel, wel de tijd.

Wij wensen u voorspoed met de (in) formatie en wachten uw antwoord op onze vraag dan in spanning af.

Met hartelijke groet,

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 202600217

Den Haag, 14 januari 2026

Geachte

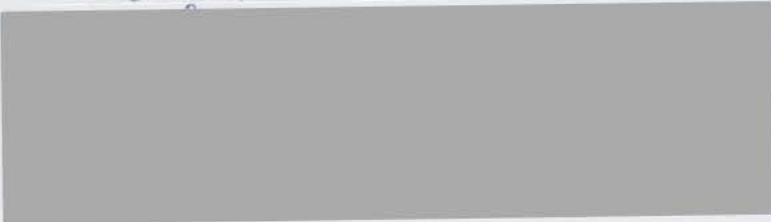
Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

202600225

Leuth, 9 januari 2026

Geachte deelnemers aan de kabinets(in)formatie,

Met grote interesse volg ik de politiek in het algemeen en de formatie in het bijzonder. Ik maak mij grote zorgen over de kabinets(in)formatie in relatie tot de wereldproblemen. De wereldvrede wordt bedreigd, de NAVO wordt bedreigd van binnenuit en naar mijn waarneming gaat de kabinetsinformatie over binnenlandse problemen en partijpolitiek. Nederland en Europa hebben een stabiele Nederlandse regering nodig die deze bedreigingen het hoofd kan bieden. Ik hoop dat er een kabinet gevormd wordt bestaande uit VVD, CDA, D66 en GL/PvdA. Dit is geen links kabinet maar een centrumkabinet dat breed gedragen wordt zowel in de Kamer als bij de bevolking. Investeer in internationale/Europese samenwerking. Blijf weg bij de anti-NAVO en anti-Europese standpunten van JA21. Haal Timmermans binnen als minister van BuZa, laat Brekelmans minister van Defensie blijven. Beiden hebben hun sporen verdiend en vooral Timmermans heeft internationale waardering geogst. Ik hoop echt dat de VVD en GL/PvdA hun verantwoordelijkheid serieus nemen. Wereldvrede is vele malen belangrijker dan wel of geen aftrek van hypotheekrente en wel of geen belastingverhoging voor vermogenden.

Toon staatsmanschap voor de lange termijn.

Met vriendelijke groet,

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 202600226

Den Haag, 14 januari 2026

Geachte

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

202600227

202600227

Geachte mevrouw Letschert,

Een kort bericht, in de hoop dat u tijdens de formatie uw mail van de universiteit Maastricht leest.

Ik volg de berichten in krant en andere media over de formatie en ben zeer bezorgd. De luiken zijn dicht bij zo'n onderhandeling, waar de verdeling van geld over allerlei Nederlandse beleidsthema's centraal staat. Veiligheid, defensie, weerbaarheid? Het gesprek over die thema's lijkt niet verder te gaan dan hoeveel geld het wel niet kost. Zo lees ik vanmorgen de volgende zin in de krant *"Alleen al het halen van de nieuwe defensienorm voor de NAVO vergt op termijn zo'n 16 tot 19 miljard euro per jaar."* Verder staat er in het hele artikel helemaal niets inhoudelijks hierover.

Ik ben heel bezorgd over onze positie in de wereld (qua defensie en economie) en met mij veel Nederlanders. Gaat Amerika echt Groenland aanvallen en stort de NAVO daarmee in? Wat doen we samen met de EU-partners aan het denken in macht- en invloedssferen dat de wereld verovert? Hoe houden we de EU bijeen, want uit de Amerikaanse veiligheidsstrategie blijkt wel dat men daar de EU aanvalt en extreem rechts steunt (echt een argument om Ja 21 dus GEEN plek in de regering te geven, maar dat terzijde)? Zoveel vragen die de basis van ons bestaan raken, maar die helemaal niet van belang lijken te zijn in de Nederlandse politiek en in de formatie.

De situatie in de wereld is om angstig van te worden, depressief door te raken. Vanuit de corona-periode zijn we rechtstreeks hierin doorgeschoven. Ik roep de formerende partijen en u op hier meer aandacht voor te hebben. Het gaat niet alleen om het geld dat defensie kost, maar om de hele onveilige situatie in de wereld. Heeft de politiek er oog voor? Wat is men aan het doen? Hoe zorgen we dat we de EU sterk maken? etc. Laat het hét punt zijn in de onderhandelingen en communiceer er veel steviger over. Ik vermoed dat dat nodig is om polarisatie, passiviteit, agressiviteit, angst onder de bevolking om te zetten in: we laten ons niet kisten, we voeren er beleid op want we zien dat dat prioriteit nummer 1 is en treden als land en EU stevig op. Doen we dat niet, dan belanden we immers onder de invloedssfeer van óf de USA óf Rusland en verliezen onze soevereiniteit. Dan hoeven we ons helemaal niet meer druk te maken om al die typisch Nederlandse futiliteiten ... een marionettenregering zoals die nu in Venezuela ontstaat moet immers doen wat de grootmachten zeggen.

Excuus, de mail werd wat langer dan gepland, maar dit moest me echt al heel lang van het hart!

Succes met de formatie.

Hartelijke groet,

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[REDACTED]

Kenmerk: 202600228

Den Haag, 14 januari 2026

Geachte [REDACTED]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[REDACTED]

Rianne Letschert
Informateur

Muiden 10-01-2025

Aan: Mevrouw prof. mr. R. Letschert, informateur
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag
E-mail: info@tweedekamer.nl

Geachte informateur,

In het kader van de lopende kabinetsformatie vraag ik uw aandacht voor een structureel rechtsstatelijk probleem dat naar mijn overtuiging **expliciete verankering in het coalitieakkoord** behoeft: de herzieningsprocedure in strafzaken.

Ik heb deze problematiek recent uitvoerig onder de aandacht gebracht van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid van de Tweede Kamer. Mijn brief en bijlagen zijn daar formeel geregistreerd (kenmerk **2026Z00015 / 2026D00034**) en in behandeling genomen. De kern van deze problematiek is echter dermate fundamenteel dat ik het noodzakelijk acht haar ook rechtstreeks onder uw aandacht te brengen.

Kern van het probleem

Ondanks eerdere wetgevende verbeteringen (*Herziening ten voordele van de veroordeelde*, 2008–2012) blijkt de herzieningsprocedure in de praktijk **onvoldoende corrigerend vermogen** te hebben.

Zelfs wanneer:

- a) nieuw en consistent deskundigenbewijs beschikbaar is,
  - b) oorspronkelijke feitelijke aannames aantoonbaar onjuist blijken, en
  - c) de zaak zware en onomkeerbare gevolgen heeft,
- blijkt herziening feitelijk onmogelijk.

De oorzaak is structureel: dezelfde rechters, die eerder oordeelden in de cassatieprocedure, beslissen ook over herziening. Dit leidt tot institutionele terughoudendheid en verhindert effectieve zelfcorrectie.

Illustratie

De zaak-Van Leeuwen (de zgn. *Butlermoord*), waarbij ik sinds 1983 betrokken ben als arts en medisch adviseur, fungeert als een **stresstest** van dit systeem. Niet omdat het een individuele zaak betreft, maar omdat zij blootlegt dat zelfs na expliciete wetgevende verruiming aantoonbaar onjuiste aannames niet worden gecorrigeerd.

Internationale context

In meerdere Europese landen (onder meer het Verenigd Koninkrijk, Noorwegen en delen van Duitsland) bestaat een **onafhankelijke revisie-instantie**, waarin naast juristen ook vakinhoudelijke deskundigheid structureel is ingebed. Nederland vormt hierin inmiddels een uitzondering.

Verzoek

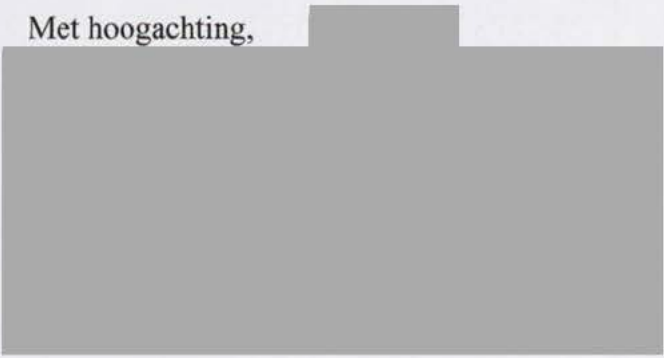
Ik verzoek u daarom dringend om in het coalitieakkoord expliciet op te nemen:

- een herziening van de herzieningsprocedure in strafzaken, en
- de instelling van een **onafhankelijke revisieraad** met juridische én wetenschappelijke expertise.

Dit betreft geen aantasting van de rechterlijke macht, maar een noodzakelijke **versterking van de rechtsstaat**.

Graag ben ik bereid mijn analyse desgewenst nader toe te lichten.

Met hoogachting,

Mevr. R. Letschert,
informatieur
Postbus 20010
2500 EA Den Haag

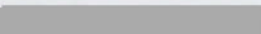
AS3CC - #N830K0X#00#0000#

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 202600263

Den Haag, 15 januari 2026

Geachte

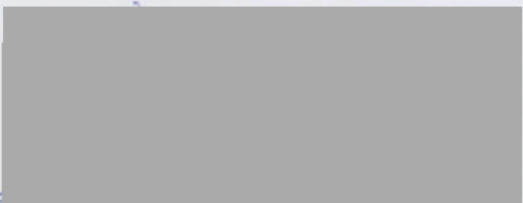
Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

Water en bodem niet “sturend” maar “in balans”

De watersector wil dat water en bodem bij het volgende kabinet weer “sturend” worden. Maar wie moet eigenlijk wat sturen, en wat zal deze woordkeuze betekenen voor de woningproductie?

Gaat het nieuwe kabinet “rekening houden” met water en bodem, zoals het vorige kabinet het noemde, of worden water en bodem weer “sturend”, zoals de leus was van het kabinet daarvoor? In de uitnodiging van Rob Jetten en Henri Bontenbal komt het woord “water” zestien keer voor. Water en waterkwaliteit moeten “in balans” zijn met menselijke activiteiten, zoals landbouw en wonen. Vanuit de watersector wordt er druk uitgeoefend op de onderhandelingen om het adagium Water en Bodem Sturend weer in het regeerakkoord te krijgen.

Achter het woord Sturend schuilen mooie duurzaamheidsambities – daar ben ik natuurlijk ook vóór. Maar ook zonder het adagium kunnen we op duurzaamheid blijven sturen. Voorstanders van het woord Sturend stellen dikwijls dat het weglaten van dat woord betekent dat er dan helemaal geen aandacht meer zal zijn voor waterveiligheid en funderingen bij woningbouw. Het is sturend of niks. Maar dat is niet zo. Water en bodem hebben al eeuwen lang invloed op de ruimtelijke inrichting. Vanuit de klimaatverandering loopt de druk op, maar schieten we niet te ver door? De verzekeraars verwachten een gemiddelde totale waterschade in Nederland van ruim 40 miljoen euro per jaar¹, dus het is nog lang geen code rood.

Als de bestaande voorraad er nog zo puik bij ligt, waarom zo veel ophef over de nieuwbouw? Ik heb de grote nieuwbouwprojecten bestudeerd met de simpele vraag of Water en Bodem Sturend daar leidt tot minder woningen. Een paar voorbeelden.

Onder: AI-suggestie voor IJstad ( ), nog zonder de beoogde extra natuurontwikkeling in Markerwadden-stijl. Als Water en Bodem Sturend in het regeerakkoord komt, kan D66 IJstad wel vergeten.

De geplande wijk Gnephoek bij Alphen aan de Rijn is voorzien op 2 meter onder NAP. De wijk kan verdubbelen door de noordelijke laaggelegen droogmakerij te betrekken. Maar men vindt de ligging daarvan, 4 meter onder NAP, te laag – ook al ligt de naburige Horsterbuurt er probleemloos net zo laag. In de Wieringermeerpolder probeert het hoogheemraadschap ruimtelijke ontwikkeling af te remmen vanwege de hoogteligging van meer dan 4 meter onder NAP – ook al liggen er al voor tientallen miljarden aan investeringen en zorgen de Wieringermeerdijk en de Afsluitdijk voor een gemodelleerde overstromingskans van minder dan eens per vijfduizend jaar. Steden en stadjes langs de grote rivieren en de grote meren kunnen uitbreiden in buitendijkse gebieden en oude haventjes. Ook al zijn de technische bezwaren verwaarloosbaar klein, de Water en Bodem Sturend beweging wil het liefst al het buitendijks bouwen formeel verbieden en is daar de laatste jaren grotendeels in geslaagd.

Het is niet zo, dat als we op de ene locatie minder woningen bouwen, dat automatisch leidt tot meer woningen op een andere locatie. Alle locaties staan onder druk en de grote vraag is welke druk wel wat minder kan. Dit brengt me op het antwoord op mijn vraag. **Water en Bodem Sturend leidt, heel pijnlijk, tot minder woningen.**

De interactie tussen water en woningbouw is complex. Dan is het verleidelijk om met een simpel principe de noeste arbeid van de onderbouwing te verlichten. Maar het gaat bij woningbouw uiteraard om de balans tussen alles wat er bij komt kijken, van energievoorziening en ontsluiting tot kostprijs en duurzaamheid. **Juist de balans die Jetten en Bontenbal beogen wordt bedreigd als Water en Bodem Sturend “wettelijk wordt verankerd”, zoals de wens is van sommige partijen.**

Het principe is veel te vaag voor een wet. **Die vaagheid is handig om politieke voorkeuren met gebrekkige onderbouwing te verpakken als fysische wetmatigheden.** Twee voorbeelden.

Landaanwinning langs de kust is conform Water en Bodem Sturend verboden. Onderbouwing: er is te weinig zand in de Noordzee. In werkelijkheid is er vele tientallen malen meer zand te winnen dan we ooit de komende eeuwen nodig gaan hebben en heeft de weerstand meer te maken met eventuele versterking van buitendijkse natuur en openheid.

D66 ondervindt weerstand vanuit de watersector voor IJstad, een nieuwe stad tussen Almere en IJburg. Onderbouwing: de regenton-functie van het Markermeer mag niet kleiner worden. In werkelijkheid hebben we het over minder dan 1 procent waterbergingsverlies, dat te compenseren is met 5 millimeter meer peilopzet in de lente of peiluitzakking in de zomer. Of simpelweg te accepteren: af en toe een waterprobleem is best te dragen.

Het idee IJstad moet, net als alle andere woningbouwprojecten, beoordeeld worden door de balans op te maken tussen alle factoren, en niet simpelweg afgeschoten worden op één aspect.

De bezwaren bij IJstad en zandwinning op zee zijn begrijpelijk. Maar **wel of niet gaan voor bouwen in diepe polders, kustuitbreiding of IJstad is een politieke afweging. Geen fysische wetmatigheid. De voor- en nadelen in balans. Het kan wél.**

Water en Bodem Sturend suggereert dat water en bodem eigenstandig een juiste richting aangeven. Dat zou onze keuzestress aangenaam verlichten, maar helaas. Niet Water en Bodem sturen, maar de burgers en hun bestuurders.

---

¹ Kolen, B. (2025). Verzekerd van klimaatrisico's. Oratie, Universiteit van Amsterdam, 7 november 2025. Integrale tekst beschikbaar via: <https://pure.uva.nl/ws/files/263214452/Oratietekst.pdf>

202600279

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Aan de onderhandelaars van D66, CDA en VVD die het huidige Nederlandse kabinet aan het vormen zijn
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Breda dinsdag 13 januari 2026
Betreft delen van gedachten voor investering in duurzame energie Nederland en Europa waarmee we ons begrotingstekort oplossen.

Geachte dames en heren,

Ik ben zo vrij om mijn denkoefening over de mogelijkheden van een duurzame energievoorziening en een gezonde begroting en economie naar u toe te sturen.

Hopende dat u het serieus wil bestuderen.

Ik ben niet van een lobbyclub of anderszins een groep waarvoor ik belangen vertegenwoordig, nee het komt voort uit mijn bezorgdheid over hoe we in Nederland en Europa ervoor zorgen dat we voor iedereen interessant blijven en tegelijkertijd een duurzame transitie kunnen verwezenlijken. Deze denkoefening komt ook voort uit het meer dan 10 jaar meedoen met provinciale en landelijke netwerkbijeenkomsten over de transities waarvoor we als Nederland staan.

Om te beginnen, drie vragen voor u die met de toekomst van Nederland bezig zijn

1. Gaan we als Nederland voorop lopen door vanuit Nederland aan Europa te laten zien dat we energieonafhankelijk kunnen worden?
2. Geven we bedrijven/investeerders een zeer interessante investeringsmogelijkheid met de garantie om 7% rendement te behalen en tegelijkertijd ons begrotingstekort op te lossen?
3. Durven we echt te kiezen voor oplossingen die circulariteit ondersteunen en we minder afhankelijk worden van grondstoffen buiten Europa?

Wanneer we durven de investeringen daarvoor te stimuleren dan kunnen we per jaar **10 miljard extra aan Btw opbrengsten** genereren gedurende een 10 jaar.

Wat kunnen we doen

Wanneer ik mij beperk tot Nederland en uitga van dat we willen stoppen met gas en olie als verbrandingsmiddel, waarvoor dan in de plaats komt elektriciteit en waterstofgas.

Uitgangspunt is dat we elektriciteit kunnen opwekken zonder Co2 met wind, zonne-energie e.a. innovatieve methoden.

Om de opbrengst van de wind-zonne-energie op een voldoende stabiel prijsniveau te houden c.q. te krijgen hebben we waterstofgas nodig (vervangt gas van gascentrales) waarmee we zowel de stabiliteit van de levering van elektriciteit via het elektriciteitsnetwerk garanderen en we van de olie en gas afkomen die we gebruiken voor warmte-energiebron door het te verbranden, door het te vervangen door waterstofgas.

We gaan de klimaatdoelstellingen halen

Milieubelastende producten en technieken zoals kerncentrales en batterijen hebben we dan niet meer nodig zoals we die nu in experimenten inzetten, waarmee we deze grote grondstofgebruikers stoppen die ook grote afhankelijkheden geven van landen waarvan we niet afhankelijk willen zijn. We voorkomen met inzetten op elektriciteit en waterstofgas de groei van grote milieubelasting gevende oplossingen zoals de batterijen en kerncentrales.

Ja ook voor auto's kunnen we dan af van batterijen en vervangen door waterstofgas.

Ook voor verwarmen van woningen en bedrijfsruimtes kunnen we waterstofgas inzetten. Ook de vele industriële processen waarvoor nu gas en kolen gebruikt worden kunnen we waterstofgas inzetten.

Daarmee maken we ruimte vrij voor de ontwikkeling van kunstmatige intelligentietechnieken die veel elektriciteit nodig hebben en bedrijven die met meer automatiseren en voor robotisering ook veel elektriciteit nodig hebben.

Wanneer we waterstofgas inzetten kunnen we de groei aan elektriciteitsvraag bijhouden en hoeven we het elektriciteitsnetwerk niet extra te verhogen voor de energie die we nu getransporteerd worden via de gasinfrastructuur en de logistieke processen van andere brandstoffen.

Waarmee gaan we deze investeringen benutten dat ze ook meer inkomsten opleveren voor de begroting?

Wanneer we op het Nederlands deel van de Noordzee over een lengte van 300 kilometer de best presterende Halifax windmolens bouwen op zo'n wijze dat we ook waterstof maken op het moment dat we de elektriciteit niet nodig hebben voor de elektriciteitsvoorziening zelf, dan verhogen we het rendement van de opbrengst van de windmolens zodat ze een financieel interessante opbrengst van boven de 10% bereiken voor investeerders. Wanneer we als Nederland aan investeerders de garantie geven, bijvoorbeeld dat ze minimaal 7% rendement op de investering krijgen, wanneer de opbrengst van de windmolens lager is, dan wordt de investering voor veel grote investeerders zeer interessant. Behalve het financiële rendement creëren we de basis voor een voorsprong in technische kennis gericht op duurzame energievoorziening en waterstofgas, waarvoor wereldwijd grote vraag zal zijn. In dit voorstel draagt de investering bij aan het verdienvermogen en een goed vestigingsklimaat van Nederland in de toekomst.

Hoeveel windmolens zijn er dan nodig en welke investeringen zijn daarvoor nodig?

De gegevens komen van bronnen die op internet te vinden zijn. Het is een denkoefening waarbij niet alle gegevens zijn geverifieerd en in alles zijn doorgerekend, dat was voor mij niet haalbaar. Maar op basis van kruiscontroles en het aannemen van dat recente ontwikkelingen van de rendementen van windmolens op zee en waterstofproductie, is bij mij wel deze opportuniteit ontstaan. Het is zeker geen volledig uiteenzetting en op voorhand mijn excuses voor onvolkomenheden.

Uitgangspunt is dat we fors meer Co2 vrij vermogen aan elektriciteit nodig hebben. Wanneer we de huidige elektriciteitsvraag verhogen met de factor 4 naar 480.000.000.000 KWh per jaar dan hebben we 7.164 grootse, bijvoorbeeld Halifax, windmolens nodig om die energie op te wekken. Om die te plaatsen op ze over een lengte van 300 kilometer zijn dat 24 molens per lengte kilometer. De verhoging van de elektraproductie hebben we nodig om de extra vraag naar elektriciteit te garanderen en een 70% te benutten om fossiele brandstoffen te vervangen voor waterstofgas.

Kosten baten

De kosten ramen we op 86 miljard euro. Over een periode van 10 jaar is dat per jaar 86 miljard euro aan investeringen waarvoor we investeerders kunnen uitnodigen. De investeerders krijgen daarmee de mogelijkheid om geld te verdienen met energiebehoeften die door de combinatie van leveren van

elektra en brandstof (levert meer op dan elektriciteit alleen) een goede marktpositie hebben om langjarige rendementen boven de 10% te behalen. Wanneer we ervan uitgaan dat deze investeringen 21% btw-opbrengsten geeft (we spreken af dat de investeerders geen Btw kunnen verrekenen, constructie hiervoor zal goed doordacht moeten worden) dan ontstaat er 18 miljard aan extra opbrengsten voor de Nederlandse begroting. We zullen als overheid ook zelf dienen te investeren en wanneer we daarvoor 4 miljard in mindering brengen, dan blijft er nog 14 miljard aan extra inkomsten over. Het gaat om forse geldbedragen waarvoor we investeerders willen enthousiasmeren, en wanneer we bijvoorbeeld 2% rendement bieden na het eerste jaar voordat de windmolens elektriciteitsopbrengst geven, dan kost dat 2 miljard euro.

Wanneer we de bouw van de windmolens zo bouwen dat we anticiperen op dat ze ook kunnen functioneren als bescherming tegen de verwachte zeespiegelstijging dan kunnen we per jaar 2 miljard daaraan besteden en houden we nog 10 miljard extra inkomsten over.

Daarmee zijn onze begrotingsproblemen opgelost.

Haalbaar perspectief

Uiteraard is het dan noodzakelijk dat we een infrastructuur realiseren voor de afname van de waterstof. Voor de woningen kan dat door het bestaande gasnetwerk voor waterstofgas gereed te maken, zoals dat al is aangetoond dat het kan en woningen en bedrijven daarop voor te bereiden. De mobiele infrastructuur voor het waterstofgas via transport kunnen bedrijven op anticiperen die het transport verzorgen. Voor de verkoop en afnamepunten kunnen, naast de woningen en bedrijven, bedrijven vergunningen krijgen en daarop investeren.

Investeerders en bedrijven hebben duidelijkheid nodig. Om te laten zien dat we kiezen voor waterstofgas, laten we de subsidies vervallen die verbonden zijn aan batterijgebruik en kunnen we subsidies geven voor gebruik van waterstofgas.

Het stoppen van batterijen voor auto's zal de elektriciteitsvoorziening stabiel maken omdat de piekbelasting sterk verminderd. Want stel dat 9 miljoen auto's in Nederland op een winteravond zonder wind en zon tegelijkertijd 4 kWh gaan opladen dan heb je 36 miljoen kWh uur aan elektriciteitslevering nodig in dat uur. Auto's op batterij kunnen laten rijden vraagt dan om een capaciteitsverhoging van een factor 3 van de levering van elektriciteit, die je op de andere tijdstippen niet nodig hebt.

Dan kun je afvragen is waterstofgas niet te duur en levert dat voldoende energie op?

Bij grootschalige productie zal de kostprijs laag genoeg zijn en wanneer we hier vol op investeren komen ook technieken beschikbaar die het rendement van de productieopbrengst verhogen. Ook voor het gebruik van verwarmen en brandstof zoals voor vervoer, zijn er nu al meer dan genoeg voorbeelden en innovaties die een efficiënt gebruik mogelijk maken, wanneer we er maar voor zorgen dat er een afnamemarkt is. De automarkt is daarmee een belangrijke markt en wanneer we laten zien dat we als Europa inzetten op waterstofgas, dan kunnen nu stilliggende innovaties van auto's op waterstofgas snel marktrijp op de markt worden ingezet.

Nederland is geen eiland en Europa is van groot belang.

We zullen Europa dienen te overtuigen dat wanneer we inzetten op de waterstofeconomie als brandstof en dat we dan als Europa energie-onafhankelijk worden. Daarmee hoop ik dat het voor heel Europa zeer interessant is om ook te kiezen voor de waterstofeconomie. Ook lost het de grote problemen voor de auto-industrie op, die dan niet meer afhankelijk zijn van de grondstoffen en productie van batterijen en het draagvlak onder de burgers ook fors zal toenemen wanneer ze net als met brandstof snel en gemakkelijk kunnen tanken.

Het zal Europa een forse impuls geven om geen Co2 meer te hoeven uitstoten en andere vervuilende gassen en stoffen sterk te verminderen. De kennis en kunde die Europa hiermee zelf, zonder afhankelijk te zijn van anderen, ontwikkelt vergroot Europa de marktvoorsprong in de wereld en het duurzaam verdienvermogen.

Er zullen ongetwijfeld tegenargumenten komen. Dat is natuurlijk prima, wanneer ze opbouwend zijn en resulteren in hetzelfde resultaat, een onafhankelijke energievoorziening die geen Co2 uitstoot en de circulariteit fundamenteel verbetert.

Vooruitlopend op een aantal vragen het volgende.

Kunnen er in Nederland zoveel windmolens op zee staan?

Zonder enige kennis over de effecten voor de natuur van de Noordzee en de mogelijkheden van de ondergrond, kan het wel. Het onderstaande plaatje laat zien dat het kan. Waar de windmolens met waterstofproductie precies kunnen komen heb ik niet naar gekeken.

Ook in samenwerking met Duitsland, België, Frankrijk en Spanje zijn er mogelijkheden om het nog grootschaliger aan te pakken.

Wanneer op de plaats van bouwen van de windmolens ook aan en afvoer per schip gefaciliteerd worden, dan kan ik mij voorstellen dat de mogelijkheden vooral groter worden. Ook de combinatie met dijkvorming en bijvoorbeeld watergetijdenoplossingen geven gecombineerd interessante mogelijkheden. Ook zal er een infrastructuur voor het transport van de elektra en waterstof gerealiseerd dienen te worden naar het vaste land. Daar heb ik verder niet over nagedacht.

Faciliteren i.p.v. fiscaliseren

Zorgen voor faciliteiten i.p.v. fiscale maatregelen die vooral de kosten verhogen.

Met de beschreven voorstellen van energieonafhankelijke investeringen, kunnen we stoppen in Nederland en Europa om mensen en bedrijven met fiscale, juridische en ambtelijke maatregelen te dwingen geen Co2 meer uit te stoten en milieuvriendelijk te werken, zonder dat we daarvoor de voorwaarden hebben gecreëerd. Ter illustratie, het is of dat we tegen mensen en bedrijven zeggen zorg ervoor dat je je producten door heel het land verkoopt zonder dat er vervoersmogelijkheden zoals wegen zijn. Want dat is wat we nu doen, we zeggen dat er geen Co2 en andere schadelijke gassen uitgestoten mogen worden en er geen vervuiling veroorzaakt mag worden, maar als overheid hebben we geen alternatieve methoden en infrastructuur gerealiseerd.

Het heeft hoge prioriteit

Wanneer de politiek het echt belangrijk vindt, dan mag ik verwachten dat ervoor gezorgd wordt dat wat er wel kan gedaan worden en er de faciliteiten zijn om klimaatvriendelijk te leven en te werken. Doen we dat niet, dan is de kans groot dat landen en machthebbers als president Trump, Xi Jinping van China e.a. gebruik gaan maken van de door ons weggejaagde mensen en bedrijven en wij straks een achtergestelde regio geworden zijn, zonder dat we positief aan het klimaat hebben kunnen bijdragen.

Mijn eerder delen van denkoefeningen aan milieuclubs in Nederland en de Eurocommissaris van de Europese commissie e.a. hebben nimmer een reactie opgeleverd en beleidsveranderingen gegeven. Het lijkt erop dat de meeste partijen vanuit eenmaal bedachte oplossingen blijven hangen en andere ideeën als bedreigend te ervaren. Hopende dat het met dit meedenken wel lukt om tot een haalbare interessante transitie te komen!

Zoals geschreven, het zijn denkoefeningen met de hoop dat ze een bijdrage leveren aan de welvarendheid, natuurbescherming, klimaatcontrole, milieuvriendelijke omgeving en een vitale gezondheid.

Zover binnen mijn mogelijkheden ben ik bereid tot meedenken.

Met vriendelijke groet,

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] [REDACTED]

Kenmerk: 202600280

Den Haag, 15 januari 2026

Geachte [REDACTED]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[REDACTED]

Rianne Letschert
Informateur

14 januari 2026

Geachte mevrouw Letschert,
Geachte heer Jetten,
Geachte mevrouw Yeşilgöz,
Geachte heer Bontenbal,

Van patstelling naar doelstelling – inhoudelijke versterking van een minderheidskabinet

In de huidige fase van de kabinetsformatie staat Nederland voor een fundamentele keuze: een minderheidskabinet kan óf uitgroeien tot een bestuurlijk zwakke noodoplossing, óf juist tot een krachtig vehikel voor richting, hervorming en vertrouwen. Die uitkomst hangt minder af van zetelaantallen dan van de bereidheid om klassieke politieke reflexen los te laten.

Mijn naam is [REDACTED]. Vanuit eerdere functies als voorzitter van AkzoNobel Base Chemicals, Royal Cosun en de European Confederation of Directors Associations heb ik langdurig gewerkt in omgevingen waar besluitvorming alleen slaagt wanneer tegenstellingen niet worden gladgestreken, maar productief worden gemaakt.

Bij deze brief treft u een artikel aan waarin ik betoog dat de huidige formatie niet vast zou moeten lopen op het vermijden van 'links' of 'rechts', maar juist zou moeten inzetten op hun wederzijdse versterking. Niet via compromissen die iedereen iets afnemen, maar via scherpe keuzes die verschillende principes tegelijk honoreren.

De praktijk laat zien dat succesvolle landen juist floreren wanneer zij ogenschijnlijk tegengestelde uitgangspunten combineren:

- **Taiwan** koppelt een sterke, ondernemende technologiesector aan een actieve overheid die investeert in onderwijs, digitale infrastructuur en maatschappelijke weerbaarheid. Marktwerking en collectieve belangen versterken elkaar daar expliciet.
- **Singapore** combineert budgettaire discipline, een kleine maar uiterst effectieve overheid en een streng prestatiebeginsel met forse publieke investeringen in wonen, gezondheid en langetermijnplanning. Ideologische zuiverheid is daar ondergeschikt aan uitvoerbaarheid.
- **Estland** heeft laten zien dat radicale digitalisering, lage administratieve lasten en fiscale eenvoud uitstekend samengaan met transparantie, sociale toegankelijkheid en een hoog vertrouwen in de overheid.

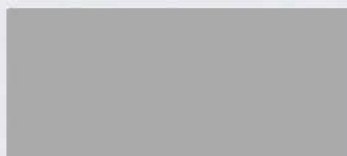
In al deze gevallen is geen sprake van een 'midden' als vaag compromis, maar van een scherpe bestuurlijke koers die linkse en rechtse principes doelbewust laat samenwerken: individuele verantwoordelijkheid én collectieve investeringen; ondernemerschap én een sterke publieke infrastructuur; begrotingsdiscipline én strategische overheidskeuzes.

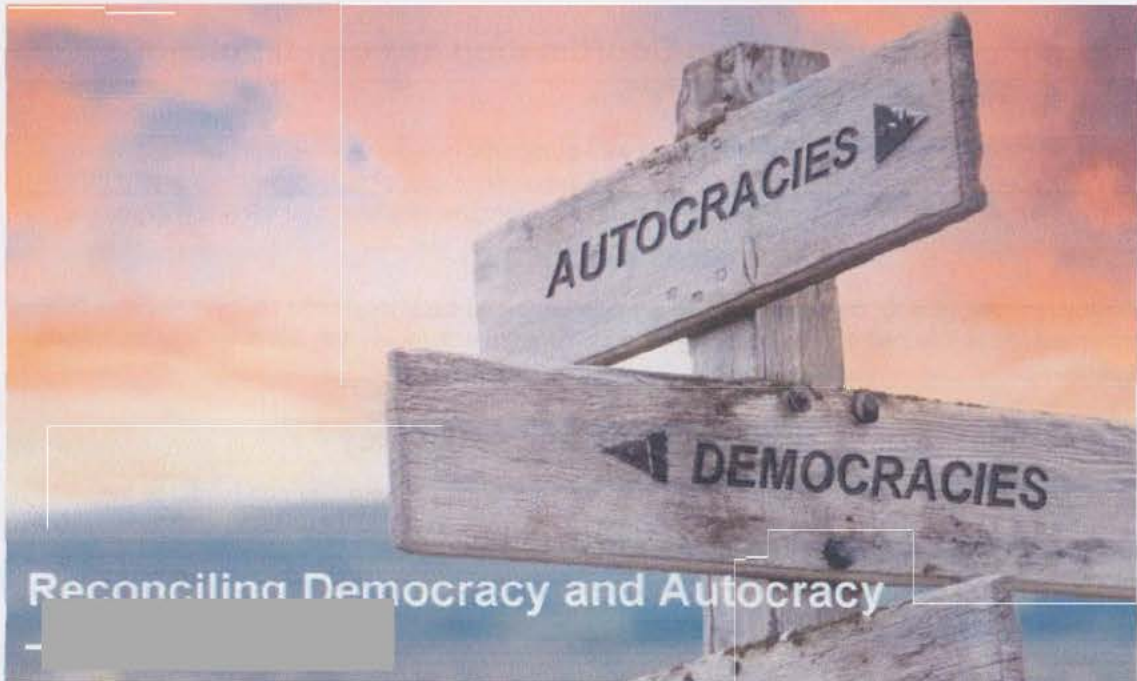
Voor Nederland betekent dit dat een minderheidskabinet niet zou moeten proberen conflicten te neutraliseren, maar ze te structureren. Dat vraagt om het loslaten van structurele uitsluitingen en het organiseren van wisselende, inhoudelijke meerderheden — niet als noodgreep, maar als bewuste bestuursvorm. Patstellingen ontstaan niet door verschillen van inzicht, maar door het vermijden van richting.

In het bijgevoegde artikel werk ik uit hoe een kabinet van D66, VVD en CDA dit concreet kan doen: door een beperkt aantal strategische prioriteiten te formuleren, deze scherp te verankeren in beleid en uitvoering, en per dossier expliciet ruimte te maken voor samenwerking met partijen aan zowel linker- als rechterzijde van het politieke spectrum.

Mijn inzet is niet politiek, maar bestuurlijk: Nederland heeft geen behoefte aan een kabinet dat spanningen maskeert, maar aan een regering die tegenstellingen inzet als motor voor vooruitgang. Ik hoop dat mijn bijdrage u helpt om die ambitie expliciet te maken in de verdere formatie.

Met de meeste hoogachting,

Reconciling Democracy and Autocracy: Lessons from Taiwan, Singapore, and Estonia

Policymakers often frame democracy and autocracy as opposite poles: democracy prioritizes participation and legitimacy, while autocracy emphasizes decisiveness and coordination. However, reconciliation need not be a compromise or hybrid halfway point. Instead, it can mean realizing the strengths of each system through the more consistent application of the other's principles: achieving decisiveness through democratic inclusion, and ensuring legitimacy through disciplined governance.

Reconciliation of Democracy and Autocracy: Mutual Reinforcement with Global Examples

Autocracy → (Decisiveness, Stability, Coordination)	<p><u><i>Decisive but legitimacy-poor</i></u></p> <p>Vietnam China Saudi Arabia</p>	<p><u><i>Reconciliation: Democratic legitimacy + Autocratic decisiveness</i></u></p> <p>Estonia Singapore Taiwan</p>
	<p><u><i>Weak legitimacy and coordination</i></u></p> <p>Libya Lebanon Haiti</p>	<p><u><i>Legitimate but fragmented</i></u></p> <p>New Zealand Norway Canada</p>
	Democracy → (Legitimacy, Participation, Accountability)	

1. Taiwan: Digital Democracy as Decisive Governance

Taiwan demonstrates that participatory democracy can also be a vehicle for fast, coordinated action. Through platforms such as vTaiwan and Pol.is, citizens deliberate online and identify consensus on contentious policies (Tang, 2020). This consensus is then integrated directly into parliamentary processes, reducing deadlock and accelerating decision-making.

Policy lesson: By institutionalizing digital deliberation upstream of legislation, democracies can align pluralism with speed, turning broad input into a source of executive strength.

2. Singapore: Integrity and Coordination as Foundations of Legitimacy

Singapore shows how principles associated with autocratic governance—discipline, long-term planning, and centralized integrity systems—can serve democratic goals of legitimacy and trust. The city-state maintains strict anti-corruption enforcement, meritocratic civil service recruitment, and tightly coordinated policy execution (Quah, 2022).

Policy lesson: Strong, centralized integrity institutions and clear long-term policy mandates can enhance citizens' sense of accountability—an outcome democracies can adopt without sacrificing openness.

3. Estonia: Digital Transparency and Efficiency

Estonia offers a model of how democratic transparency and accountability can reinforce the efficiency and coherence often associated with autocracies. Its digital governance system integrates services, health records, tax filings, and voting within a secure national e-infrastructure (Kalvet & Toots, 2022). Citizens have legal ownership of their data and can track every use of it, ensuring accountability and trust.

Policy lesson: Digital infrastructures built around citizen control can give states the capacity to act coherently while strengthening legitimacy.

Cross-Cutting Takeaways

- Democracy as decisiveness: When structured for consensus (Taiwan), democratic deliberation can accelerate decision-making rather than paralyze it.
- Autocracy as legitimacy: By institutionalizing discipline and integrity (Singapore), governance systems associated with autocracy can meet the democratic test of legitimacy.
- Transparency as efficiency: Digital openness (Estonia) proves that transparency need not weaken coordination; it can reinforce it.

Conclusion

Reconciling democracy and autocracy is not about compromise but mutual elevation. Democracies can learn from autocratic strengths in coherence and discipline by embedding them into open institutions. Autocracies can enhance their resilience by adopting participatory and transparency mechanisms that improve legitimacy.

The three cases highlight a pathway where legitimacy and effectiveness converge: Taiwan's consensus-based decisiveness, Singapore's disciplined legitimacy, and Estonia's transparent efficiency. This model provides policymakers with a vision of governance that transcends the old dichotomy—anchored in democratic principles, yet achieving the goals historically claimed by autocracies.

Primary Sources for National Stances

High Autocracy / Low Democracy:

- Vietnam – Gainsborough (2010)
- China – He & Warren (2011)
- Saudi Arabia – Hertog (2010)

Low Democracy / Low Autocracy:

- Libya – Vandewalle (2012)
- Lebanon – Makdisi & El-Khalil (2013)
- Haiti – Fatton (2007)

Reconciliation (High Both):

- Estonia – Kalvet & Toots (2022)
- Singapore – Quah (2022)
- Taiwan – Tang (2020)

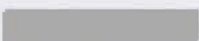
High Democracy / Low Autocracy:

- New Zealand – Eichbaum & Shaw (2019)
- Norway – Lijphart (2012)
- Canada – Aucoin (2012)

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 20260028g

Den Haag, 19 januari 2026

Geachte

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

202600291

WORDT BEZORGD:

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

14 Januari 2026, Den Haag

Demissionair kabinet Jetten D66/CDA/VVD/(BBB)

Geachte Mevrouw Letchert,

Graag deel ik met u mijn opinieartikel in het FD over de mogelijkheid het staatsrecht te innoveren, zie <https://fd.nl/opinie/1579776/innoveer-het-staatsrecht-dat-kan-namelijk-wel> en bijgaande screenshots. Ik geloof dat de in het artikel beschreven staatsrechtelijke noviteit relevant kan zijn om succesvol een volgende stap te kunnen maken in de formatie. Daarvoor is het wel noodzakelijk dat die noviteit wordt geplaatst in de context van vandaag. In dat kader las ik vandaag in de Volkskrant bij monde van mijn partijleider Rob Jetten dat het aanstaande kabinet nog geen idee heeft over hoe er steun kan worden vergaard voor zijn plannen. Deze email bevat een opzet waarmee het risico van een patstelling in de formatie wellicht kan worden verminderd.

Voor de goede orde, ik noemde Rob Jetten mijn partijleider omdat ik lid ben van D66. Ik ben echter geen actief lid en heb deze brief niet met [REDACTED] (wel actief D66 lid) afgestemd.

Demissionair kabinet Jetten D66/CDA/VVD/(BBB)

Ik bepleit de benoeming van Jetten tot demissionair premier van een demissionair D66/CDA/VVD/(BBB) kabinet. Dit is dezelfde staatsrechtelijke noviteit als in het FD-artikel, plus CDA, en minus BBB tijdens de transitiefase. Deze tussenstap naar een missionair kabinet zou het mogelijk kunnen maken dat dit nieuwe demissionair kabinet gaandeweg voldoende steun krijgt van de oppositie om op steeds meer onderwerpen aan de slag te gaan.

Hierna volgt een mogelijke marsroute om dat te bereiken. Daarbij wordt impliciet uitgegaan van twee aanbevelingen:

- Parkeer de vorming van een missionair kabinet tot na de gemeenteraadsverkiezingen en ga als nieuw demissionair kabinet eerst aan de slag met de vijf kerndossiers.

Dit is de eerste concessie aan de oppositie partijen.

- Gebruik de selectie van vakbekwame bewindspersonen voor het demissionaire kabinet, die bij voorkeur boven de partijen staan, als uitruilmogelijkheid om in de Tweede Kamer wisselende meerderheden te verkrijgen voor de beleidsvoorstellen op kerndossiers. De heer Bontenbal opperde gisteren al de mogelijkheid dat bewindspersonen van oppositie-huize zouden toetreden tot een minderheidskabinet.

Het benoemen van bewindspersonen van oppositie-huize is een tweede concessie aan de oppositie partijen. Het laten ontstaan van wisselende meerderheden is een concessie van de oppositie partijen aan D66/CDA/VVD.

Staatsrechtelijke noviteit

Voor wat betreft de "staatsrechtelijke noviteit" verwijs ik kortheidshalve naar wat daarover geschreven is in mijn artikel. Doordat de VVD een meerderheid in het kabinet heeft zou het besluit om Jetten voor te dragen als demissionair premier van een D66/CDA/VVD/(BBB) kabinet redelijk snel moeten kunnen worden genomen. Het zou goed voor het vertrouwen in de politiek zijn als de demissionaire bewindspersonen van de BBB bereid zouden zijn om aan te blijven zolang dat wenselijk is voor een ordentelijke overdracht van hun portefeuilles. Zij zullen geleidelijk uitfaseren bij de benoeming van nieuwe ad- interim bewindspersonen.

Regie vereist

Als demissionair premier voert Jetten de regie over de debatten met de Tweede Kamer waarin wordt vastgesteld welke onderwerpen, op basis van plannen van Bontenbal, Yesilgöz en hemzelf, niet controversieel zijn. (Zie ook mijn FD artikel). De steun van de Tweede Kamer zal daarbij niet afhangen van hoe het missionaire kabinet er uiteindelijk uit zal zien, omdat niemand kan voorzien hoe dat later zal aflopen. Het gaat in die debatten dus vooral om de inhoud.

Van belang is wel hoe Jetten de regie voert over de selectie van de (interim) bewindspersonen die uitvoering zullen geven aan de beleidsplannen. Zij kunnen iedere politieke achtergrond hebben, of politiek neutraal zijn. Hierdoor kan in de discussie met de Tweede Kamer, stap voor stap, een demissionair kabinet ontstaan dat steeds meer bevoegdheden krijgt.

Bovenstaand scenario gaat er vanuit dat Jetten bereid is om demissionair premier te worden van een demissionair D66/CDA/VVD/(BBB) kabinet.

Aan de slag

In het FD-artikel stond dat Jetten dit serieus zou moeten overwegen toen het ging over een D66/VVD/BBB demissionair kabinet. De redenen om dat nu ook te doen zijn wat mij betreft bijna hetzelfde, maar zij worden hieronder gedeeltelijk iets anders geformuleerd:

In eerste plaats gaat Nederland hierdoor sneller aan de slag. Jetten kan de in de formatie besproken beleidsplannen agenderen in de Tweede Kamer zodra u uw eindrapport heeft uitgebracht. Hij zou dan bij voorkeur moeten beginnen bij de kern dossiers waarvan u denkt dat de kans het grootst zijn dat de oppositie bereid om een meerderheid te laten ontstaan.

In de Tweede Kamer wordt dan uiteindelijk duidelijk hoe die wisselende meerderheden kunnen worden gevormd. Zodra de Tweede Kamer een bepaald

onderwerp op basis van het voorgestelde beleid niet controversieel heeft verklaard kan de (eventueel nieuw te benoemen) demissionaire bewindspersoon aan de slag. Dat zou dus al in februari/maart het geval kunnen zijn.

In de tweede plaats vergroot deze tussenstap de kans op een meerderheidskabinet. Door nu eerst de belangrijkste dossiers centraal te stellen kan de gedetailleerde voltooiing van een regeerakkoord voorlopig worden uitgesteld, bijvoorbeeld tot na de gemeenteraadsverkiezingen.

In de derde plaats: de wereld staat in brand. Het gebrek aan politieke binding van Schoof en de beperkte steun van zijn kabinet in de Tweede Kamer ondermijnen onze positie in Europa en de rest van de wereld.

Beter voor Nederland

Een demissionair kabinet D66/CDA/VVD/(BBB) brengt daarmee rust, stabiliteit en focus op het inhoudelijk oplossen van een aantal van de grootste problemen. Deze opzet voorkomt dat Nederland stil blijft staan omdat D66/CDA/VVD in de debatten in de Tweede Kamer niet overal hun zin kunnen krijgen en op sommige onderwerpen de oppositie hen dwingt om de door hen gemaakte afspraken aan te passen. Maar de onderwerpen waar wel overeenstemming kan worden bereikt kunnen dan wel worden aangepakt.

Doordat de wie-met-wie vraag voor een missionair kabinet bij een demissionair kabinet nog open staat is er flexibiliteit om gaandeweg tot samenwerking te komen die wellicht kunnen leiden tot een missionair meerderheidskabinet in de toekomst.

Mocht u prijs stellen op een nadere toelichting dan ben ik daar uiteraard toe bereid. Mijn mobiele nummer is [REDACTED].

Met vriendelijke groet
[REDACTED]

Opinie • 16:51

Innoveer het staatsrecht – dat kan namelijk wél

Maak Rob Jetten direct demissionair premier. Hij neemt dan de leiding over de huidige ministersploeg over van Dick Schoof, en kan zo Nederland al stapjes vooruitbrengen. Een staatsrechtelijke noviteit maar het kán en het helpt, betoogt [REDACTED]

Henri Bontenbal (CDA), Rob Jetten (D66) en Dilan Yesilgöz (VVD) gezamenlijk aan tafel bij informateur Sybrand Buma. Foto: Jeroen Jumelet / ANP

Volgens Jesse Klaver (GL-PvdA) 'dendert' de

Volgens Jesse Klaver (GL-PvdA) 'dendert' de kabinetsformatie af op een minderheidskabinet van D66, VVD en CDA. Een meerderheidskabinet is zo ver weg – eerder schatten experts in dat die, omwille van partijpolitieke redenen, waarschijnlijk pas ná de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026 zou kunnen beginnen.

Maar een minderheidskabinet is risicovol en werkt onnodig vertragend. Nederland komt het snelst weer in beweging als Rob Jetten op korte termijn wordt benoemd tot demissionair premier, in een separaat proces los van de formatie. Dat is van belang wanneer het overleg tussen D66, VVD en CDA over een minderheidskabinet langzamer verloopt dan iedereen wenst.

Demissionair premier

De vervanging van de ene demissionaire premier door een nieuwe demissionaire premier is een staatsrechtelijke noviteit. Het zittende kabinet en de Tweede Kamer moeten dat steunen. Jetten kan hierdoor sneller beginnen met het oplossen van urgente zaken. Dat wekt vertrouwen.

De macht wordt zo in twee stappen overgedragen. Na de eerste stap kan Jetten als demissionair premier werken aan onderwerpen die de Tweede Kamer niet controversieel verklaart. Na de tweede stap – de totstandkoming van een regeerakkoord –

stap – de totstandkoming van een regeerakkoord – promoveert Jetten tot missionair premier. Mocht het Jetten niet lukken tot een regeerakkoord te komen, dan treedt hij terug zodra een ander die wél kans maakt tot een akkoord te komen zich aandient.

‘Premier zonder politieke binding Dick Schoof zit er nu, anderhalve maand na de verkiezingen, nog steeds’

Vooralsnog is de niet aan een partij gebonden Dick Schoof al bijna anderhalve maand na de verkiezingen nog altijd premier van een dubbel demissionair kabinet. Zou hij bereid zijn om vrijwillig plaats te maken voor Jetten’s benoeming tot demissionair premier? Zou het demissionaire kabinet bereid zijn om Jetten’s benoeming door de Koning mogelijk te maken door daarvoor de noodzakelijke ministeriële verantwoordelijkheid te dragen?

Ministers zijn soms net mensen. Als de huidige ministersploeg met plezier aan het werk is en hoopt dat ze voorlopig nog aan kunnen blijven, dan zullen de antwoorden op bovenstaande vragen ‘nee’ zijn. Maar misschien liggen de kaarten anders, en wil een meerderheid van de ministers zo snel mogelijk aan de slag met het oplossen van de grote problemen.

Hopelijk begrijpt het demissionaire kabinet dat zij

Hopelijk begrijpt het demissionaire kabinet dat zij lijdt onder een gebrek aan politieke legitimiteit, met de steun van slechts 26 Tweede Kamerleden en een leider zonder politieke binding. Dit vormt een probleem zodra er beslissingen worden genomen die hun schaduwen vooruitwerpen, wat de speelruimte van een nieuw kabinet beperkt. Het gaat dan bijvoorbeeld over het opstellen van de voorjaarsnota of de begroting. Discussies over het gebrek aan legitimiteit van die besluiten ondermijnen het vertrouwen in de politiek. De benoeming van Jetten voorkomt dit.

Niet vanzelfsprekend

Als demissionair premier zou Jetten de regie voeren over nog te voeren debatten over wat wel en niet controversieel is. In die debatten wordt duidelijk welke plannen van Jetten en Bontenbal de Tweede Kamer steunt. Die steun op inhoud zou niet moeten afhangen van het antwoord op de vraag wat voor kabinet – meerderheids of minderheids – wordt gevormd.

De benoeming van Rob Jetten tot premier versterkt ook onze positie in het buitenland. Het gebrek aan politieke binding van de huidige demissionaire premier Schoof ondermijnt onze onderhandelingspositie in Europa en de rest van de wereld.

Bovenstaand scenario gaat er vanuit dat Jetten bereid is om demissionair premier te worden van een demissionair D66-VVD-BBB kabinet. Dat is niet vanzelfsprekend. Hij moet dan leidinggeven aan een ministersploeg die niet door hem zelf is samengesteld. Bovendien is het minister-presidentschap een zeer zware belasting. Is het fysiek en intellectueel op te brengen om gelijktijdig leiding te geven aan de formatie en demissionair premier te zijn?

Beter voor Nederland

Alles overziend zou Jetten dat toch serieus moeten overwegen, om drie redenen. In de eerste plaats kan hij als demissionair premier makkelijker uitdragen hoe hij zijn optimistische en verbindende visie beoogt te vertalen naar concrete beleidsplannen.

In de tweede plaats vergroot het de kans op een meerderheidskabinet. Jetten krijgt binnen de demissionaire ministerraad de mogelijkheid om samen te werken met ministers die wellicht ook deel uitmaken van zijn nieuwe, missionaire kabinet.

En tot slot: het is beter voor Nederland. Zowel nationaal als internationaal zijn er te veel problemen die onmogelijk kunnen worden geadresseerd door het dubbel demissionaire kabinet dat nu nog zetelt.

Innovatie staatsrecht

Innovatie staatsrecht

Het Nederlandse staatsrecht is gedeeltelijk gebaseerd op ongeschreven conventies. Dat biedt de ruimte om te innoveren zonder bureaucratische procedures.

Laten we daar gebruik van maken door nu de machtsoverdracht te splitsen in twee stappen zoals beschreven in dit betoog.

De benoeming van Rob Jetten tot nieuwe demissionair premier vergroot de kans op een meerderheidskabinet, draagt bij aan het herstel van vertrouwen in de politiek, en is beter voor Nederland.

De vraag is: waar wachten we nog op? Het antwoord zou kunnen zijn: op politici die handelen vanuit algemeen- en niet vanuit partijpolitiek belang.

Over deze opiniebijdrage

---

 is governance-expert en lid van D66.

Dit is een ingezonden opiniebijdrage. De spelregels voor het insturen van een opiniebijdrage zijn te vinden op fd.nl/spelregels. Stuur uw bijdrage naar opinie@fd.nl.

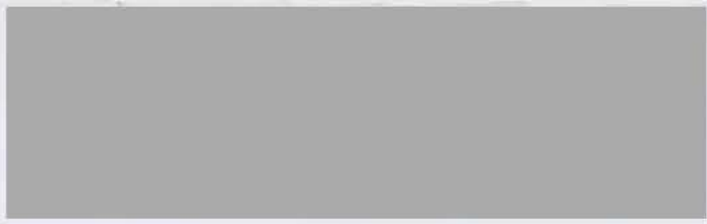
Gerelateerde onderwerpen

WORAT BEZORGD

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Wordvoering Kabinet'sformatie.

Postbus 20018
2500 EA Den Haag.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 202600295

Den Haag, 19 januari 2026

Geachte

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

Vught, 11 januari 2026

202600331

Geachte mevrouw Letschert,

U sprak recent over luisteren, verbinden en het serieus nemen van wat er in de samenleving leeft. Juist die woorden maken dat ik u schrijf.

Ik kan me goed voorstellen hoe vol uw agenda is. Tegelijkertijd waardeer ik het dat u in deze fase van het formatieproces ruimte maakt voor geluiden die niet altijd gemakkelijk zijn, maar wel wezenlijke gesprekken openen. Dat vraagt moed, en precies daar wil ik bij aansluiten.

Mijn naam is [REDACTED]. Ik werk inmiddels bijna dertig jaar in en met het onderwijs. In klaslokalen, in teams en aan bestuurstafels. Dagelijks bevind ik mij op het snijvlak waar professionals, kinderen en systemen elkaar raken. Daar zie ik iets samenkomen wat zich lastig laat vangen in beleidswoorden, maar des te duidelijker voelbaar is in de praktijk.

Eerder heb ik deze woorden gedeeld via Maastricht University, in de veronderstelling dat dit een passende ingang was. Vanuit het secretariaat werd mij geadviseerd mijn bijdrage langs formele weg te richten aan de Tweede Kamer. Dat doe ik bij deze, in het vertrouwen dat ook deze route ruimte biedt voor praktijkgeluiden die nu vaak onder de oppervlakte blijven.

Er leeft op dit moment een breed gedeeld besef dat het onderwijs niet alleen vraagt om aanpassingen in geld of structuur, maar om helderheid over het mensbeeld dat onder leren ligt. Dat besef klinkt niet als een eis of een actie, maar als een onderstroom, stil en krachtig.

Ik stuur u bewust geen bijlage. In een tijd waarin veel snel gaat en schriftelijk wordt afgedaan, geloof ik dat juist het gesprek zelf weer betekenis mag hebben. Elkaar werkelijk spreken, voorbij standpunten, vanuit ervaring. Daarom vraag ik u om een kort gesprek. Geen pleidooi en geen beleidsstuk, maar een inkijk vanuit de dagelijkse praktijk, wat professionals en kinderen ervaren wanneer de menselijke maat onder druk staat, en wat er mogelijk wordt wanneer die weer ruimte krijgt.

Niet om te overtuigen, maar om te delen.

Niet om te zenden, maar om aan te sluiten bij het gesprek dat u nu voert.

Ik realiseer me dat uw tijd schaars is. Juist daarom geloof ik dat een korte, echte ontmoeting in deze fase van waarde kan zijn.

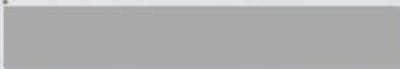
Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

De Tweede Kamer
Tav mevrouw Letschert
Bureau Waardvoering kabinet's formatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

HX1HV - #X93DXDX#00#0000#

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[Redacted]

Kenmerk: 202600332

Den Haag, 20 januari 2026

Geachte [Redacted]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[Redacted Signature]

Rianne Letschert
Informateur

Beste Marieke,
Dank voor de openhartige
brief. mijn opdracht
geeft me momenteel
geen tijd meer om
additionele gesprekken in
te plannen.
Hartelijke groet
Rianne Letschert

Aan de De Tweede Kamer,
Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
t.a.v. mevrouw R.M. Letschert, informateur
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

202600340

Datum: 15 januari 2026

Onderwerp: - **VOORKOM BELASTING ONTWIJING VOOR CIRCA 85
MILJOEN**
- **VOORKOM LEEGSTAND VAN CA 5.500 WONINGEN**

De Eigen Bijdrageregeling van de Wet Langdurige Zorg (WLZ) lokt leegstand en belastingontwijking uit. Het gaat daarbij om zeker 85 miljoen euro per jaar en leegstand van ruim 5.500 woningen. Dit moet en kan anders! Pas de wet- en regelgeving aan: de eigen woning moet veel sneller naar Box 3

Geachte mevrouw Letschert,

Aanleiding

Het afgelopen jaar zagen wij in onze directe omgeving dat vijf woningen en appartementen langdurig niet bewoond waren. Bij navraag bleek dat er steeds sprake was van een voormalige bewoner, die intussen in het verpleeghuis verbleef. Het niet verkopen van het huis blijkt een mega-groot voordelig effect te hebben op de hoogte van de Eigen Bijdrage, die in het kader van de WLZ moet worden afgedragen. Bij opname in een verpleeghuis kan volgens de huidige wet- en regelgeving de vrijgekomen, lege woning 4 en soms zelfs 5 jaar voor de belasting in box 1 blijven. Daardoor telt de waarde van de woning niet mee bij het inkomen van de verpleeghuisbewoner, waardoor deze een veel lagere Eigen Bijdrage betaalt. Dit lijkt ons een zeer ongewenste situatie, die om actie vraagt bij de kabinetsformatie. Zeker nu de zorg steeds wordt genoemd als onderwerp van bezuinigingen is het ontoelaatbaar dat 85 miljoen onnodig verspild wordt.

Een berekening; hierbij is het rekenmodel van het CAK gebruikt.

Jaar 2025	AOW	AOW	AOW	AOW	AOW met 600 bruto pensioen	AOW met 600 bruto pensioen	AOW met 600 bruto pensioen	AOW met 600 bruto pensioen
Inkomen 2023	18.180	18.180	18.180	18.180	24.180	24.180	24.180	24.180
Eigen huis in box 1 of 3	1	3	3	3	1	3	3	3
Vermogen	0	400.000	500.000	600.000	0	400.000	500.000	600.000
Eigen Bijdrage	679	1.639	1.973	2.306	744	1.705	2.038	2.371
EB Per jaar	8.148	19.668	23.676	27.672	8.928	20.460	24.456	28.452
Verschil EB box 1 of box 3		11.520	15.528	19.524		11.532	15.528	19.524

Wat betekent dit?

- volgens het CBS verblijven er in 2025 bijna 132.000 in verpleeg- en verzorgingshuizen. 83% hiervan is alleenstaand. Bij deze groep is de zogenaamde Hoge Eigen Bijdrage regeling van toepassing. Het gaat dus om bijna 110.000 personen;
- In 2023 heeft ruim 50 % van ouderen boven de 60 jaar een eigen woning; ongeveer 55.000 bewoners van verzorging en verpleeghuizen hebben uitgaande van deze cijfers een eigen woning;
- we doen op grond van onze ervaring een aanname: stel dat 10 % van de verpleeghuisbewoners (vaak namens hen de kinderen of andere belanghebbenden) de woning leeg laten staan, dan komt dat neer op 5.500 woningen per jaar. Daarmee is volgens onze berekening bij een eigen huis van 500.000 een bedrag gemoeid van 85.404.000 euro per jaar (15.528×5.500). Ofwel: **de schatkist loopt elk jaar ca 85 miljoen euro mis;**
- Men zou kunnen denken: dit is tijdelijk want na 4 tot 5 jaar valt de woning wel weer in box 3. Dat is echter niet het geval aangezien de gemiddelde verblijfsduur in het verpleeghuis 2,3 jaar is. De geschiedenis blijft zich dus herhalen....
- Daarnaast staan er in tijden van krapte op de woning markt **5.500 woningen leeg.**

NB

Van 1963 tot 1997 was de Wet op de Bejaardenoorden van kracht. Hierbij kwam de Eigenbijdrage ten laste van het totale vermogen.

Conclusie

Het lijkt ons noodzakelijk en vanzelfsprekend dat dit onderwerp opgenomen wordt in het regeerakkoord, zowel vanuit het oogpunt van de zorg met een besparing van 85 miljoen als vanuit dat van de volkshuisvesting.

Hoogachtend,

Aan de Tweede Kamer
Bureau Woordvoering
Kabinetsformatie
van Mw R.M. Letschert,
informatieurbestuurder

Postbus 20018
2500 EA den Haag

ASZCC - #K830X0X#00#0000#

18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[Redacted]

Kenmerk: 202600341

Den Haag, 20 januari 2026

Geachte [Redacted]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[Redacted Signature]

Rianne Letschert
Informateur

Amsterdam, 16 januari 2026

202600344

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

aan de (in)formateur: flat earth

Tijdens een kabinetsformatie, richten organisaties zich tot de (in)formateur, met hun wensen voor beleid onder een nieuw kabinet. Niets belet individuen om dat ook te doen, en dat heb ik bij eerdere formaties ook gedaan.

Ik stel voor, dat het nieuwe kabinet structureel discrimineert, tegen mensen die verkondigen dat de aarde plat is. 'Verkondigen' wijst op verspreiding in de openbaarheid, en louter privé-geloof valt daar niet onder. Op vergelijkbare wijze zou de overheid moeten discrimineren tegen geocentristen (die geloven dat de zon om de aarde draait), tegen planetaire ontkenners (ontkenning van het bestaan van zonnestelsel en planeten), en tegen mensen die ontkennen dat de zon een ster is.

Het gaat hier om een cluster van opvattingen, die vaak bij dezelfde individuen voorkomen, al is de platte aarde het bekendste en populairste. Deze mensen worden doorgaans 'complotdenkers' genoemd, maar dat dekt de lading niet, omdat geen van deze opvattingen over de fysieke wereld een complot impliceert. *Daarnaast* geloven ze vaak in klassieke complottheorieën, bijvoorbeeld de vervalsing van de maanlandingen, maar dat neemt niet weg, dat het complotdenken niet beperkt is tot complotten. De terminologie is dus aan herziening toe, maar dat hoeft overheidsoptreden niet uit te sluiten.

Het voorgestelde beleid is ingrijpend. Het vereist de afschaffing of aanpassing van artikel 1 van de Grondwet (gelijke behandeling), artikel 3 (alle Nederlanders in openbare dienst benoembaar), artikel 6 (belijden levensovertuiging), artikel 7 (vrijheid van meningsuiting), en artikel 54 (kiesrecht). Het botst met de liberale kernwaarden, die ten grondslag liggen aan de liberaal-democratische rechtsstaat.

Het liberalisme is echter geen absolute waarheid, maar een ideologie. Het stelsel van liberale grondrechten is met opzet amoreel, en dat blijkt vooral bij de zogenaamde 'vrijheid van meningsuiting'. Deze geldt niet alleen voor meningen, maar ook voor beweringen over de fysieke wereld, die op waarheid getoetst kunnen worden. 'Free speech' geldt dus ook voor leugens, uitgezonderd bepaalde schadelijke leugens over personen (smaad), en liegen voor gewin (fraude). Uiteraard wisten de liberale filosofen, dat ze met de vrijheid van expressie

ook de vrijheid van liegen in de wet verankerden, maar dat zagen ze als een verbetering ten opzichte van de verplichte religieuze opvattingen, die daarvoor de norm waren.

Inmiddels is duidelijk geworden, dat het massaal verspreiden van structurele onwaarheden, ook met betrekking tot de wetenschap, schadelijke gevolgen heeft voor een samenleving. Dat betekent: terug naar de censuur, dat ook onvermijdelijk repressie tegen bepaalde groepen inhoudt.

Concreet zou de overheid de *flat earthers* van het passief kiesrecht moeten uitsluiten. Dat kan, door van kandidaten een verklaring te verlangen, inzake de vorm van de aarde. Uit onderzoek blijkt, dat het FvD veel complotdenkers aantrekt, en die partij zal onevenredig benadeeld worden, wellicht ook de SGP.

Ik stel ook voor, om de verspreiders van de genoemde opvattingen te weren uit overheidsdienst (inclusief leger en politie), uit het onderwijs en de gezondheidszorg, uit de publieke omroep, en (om veiligheidsredenen) uit de de luchtvaart en de scheepvaart.

Daarnaast moet het openlijk verkondigen van de genoemde opvattingen strafbaar worden. De meeste '*flat earthers*' beperken zich niet tot het geloof dat de aarde plat is, maar dragen dat uit, vooral via de sociale media. Ook hier faalt de term 'complotdenker'. Het is eerder een vorm van desinformatie-activisme, gericht tegen een specifieke consensus. Het is een ideologische strijd, dat veel gemeen heeft met rechtse cultuuroorlogen, bijvoorbeeld tegen de acceptatie van het verschijnsel transgender. (Zie de bijgevoegde samenvatting van de politiek van het complotdenken.) Het strafrecht is de beste manier om de verspreiding van deze opvattingen tegen te gaan. Voorlichting en fact-checken hebben aantoonbaar gefaald, ook omdat er steeds nieuwe vormen van desinformatie ontstaan.

Om repressief beleid te verankeren in het staatsbestel, stel ik voor om in de Grondwet op te nemen, dat de aarde de vorm van een afgeplatte sferoïde heeft, dat de aarde om de zon draait, samen met meerdere planeten, als onderdeel van een planetenstelsel, en dat de zon een ster is. Er wordt hier voorgesteld om een *staatswaarheid* vast te stellen, dat als grondslag dient voor censuur. Uiteraard botst dit ook, met het wezen van de liberaal-democratie, maar dat is onvermijdelijk. De nieuwe bepalingen in de Grondwet zouden ook als voorwaarde dienen voor het verkrijgen van het staatsburgerschap (naturalisatie).

Dit voorstel is dan ook bedoeld als model voor verdere censuur en repressie, bijvoorbeeld tegen pseudo-wetenschappelijke rassenleer, klimaat-ontkenning, en jonge-aarde creationisme. Het model is ook toepasbaar op bijvoorbeeld abortus. Het omvat de grondwettelijke vaststelling van waarneembare feiten of wetenschappelijke standpunten, soms ook ethische standpunten. De vaststelling als 'staatswaarheid' of dogma, dient als grondslag voor categoriaal beleid, gericht op tegenstanders van deze vaststelling. Het dient ook als grondslag voor censuur van ontkenkende of oppositionele uitingen, die botsen met de vastgestelde waarden, en voor strafbaarstelling daarvan.

In wezen is dit vergelijkbaar met het 'normen en waarden' begrip, dat een grote rol speelde bij migratie- en integratie-beleid. Met 'normen en waarden' werd aangegeven, dat mensen met bepaalde waarden niet in Nederland thuishoren. Iedereen weet, dat het vooral op de

Islam gericht was, maar het principe is breed toepasbaar. Met het voorstel hier, worden bepaalde wetenschappelijke feiten tot constituerende waarden van de samenleving verklaard. Het verwerpen daarvan levert voldoende grond voor repressie. Dat is geen vervolging van onschuldigen, want mensen die structureel liegen, zijn per definitie niet onschuldig.

Deze brief is mogelijk strafbaar, als aanzet tot discriminatie. Mocht het tot een strafzaak komen, dan zal de Officier van Justitie de *flat earthers* afschilderen als lieve mensen, met folkloristische opvattingen. Dat zijn ze niet, en dat zijn 'complotdenkers' in het algemeen niet. Het OM weet dat ook, want prominente complotdenkers zoals Huig Plug, Joost Knevel, Wim Dankbaar, en Micha Kat, werden de laatste jaren veroordeeld. Kenmerkend is de obsessieve herhaling van bedreiging, smaad, en stalking, en de prominente rol van elite pedofiele netwerken in de vermeende misstanden. Complotdenken motiveert ook een deel van de 'soevereinen' in Nederland.

De kans dat *flat earthers* ook agressief worden is reëel, omdat ze de obsessieve houding delen. Maar ook zonder geweld, is hun strijd politiek. Deze mensen steken veel tijd en energie in het ondermijnen van historisch ontstaan consensus-denken, dat tot stand gekomen is, niet alleen door wetenschappelijk onderzoek, maar ook door politieke strijd en 'cultuuroorlogen'. Ook de wetenschappelijke vooruitgang is vaak een cultuuroorlog in die zin. Algemeen aanvaarde standpunten, zoals heliocentrisme en het bestaan van bacteriën, waren vroeger omstreden.

De mensen die het debat willen heropenen, over bijvoorbeeld de vorm van de aarde, zijn in klassieke zin reactionairen. Ze bestrijden de feitelijke overwinning van hun tegenstanders. Een helder voorbeeld van dit proces zien we bij rechtse intellectuelen, die het kolonialisme willen herwaarderen, decennia nadat deze een synoniem werd voor 'uitbuiting'. Sommige rechtse activisten in de VS willen het vrouwenkiesrecht terugdraaien. Anderen streven steeds openlijker, naar de rehabilitatie van Adolf Hitler. Het is een kenmerk van het nieuw-rechts activisme, dat het oude politieke compromissen, tussen linkse bewegingen en de rechtse elite, wil openbreken. De aanval op algemeen aanvaarde wetenschappelijke standpunten is, als reactionair politiek proces, vergelijkbaar met deze voorbeelden.

Bij een strafzaak zal het OM ook beweren, dat geloof in een platte aarde en verwante pseudo-theorieën, onschadelijk is. Dat is zeker niet het geval, ook vanwege de politieke lading. De *flat earthers* zijn ook kiezers, en bij mobilisatie kunnen ze invloed uitoefenen op het democratisch proces. Ze staan ook niet alleen, maar horen tot een latente coalitie van ontevredene rechtse minderheden, dat door radicaal-rechts gemobiliseerd kan worden. De veiligheidsdiensten negeren deze mogelijke politieke gevolgen, bij hun analyses van complotdenkers. Wat ook een rol speelt, is dat de veiligheidsdiensten zich nu al voorbereiden, op een mogelijke oorlog met Rusland. Om de nationale eenheid te bewaren, willen de veiligheidsdiensten liever geen repressie tegen rechtse stromingen, waaronder de complotdenkers. Het gedogen van een rechtse onderstroom met vele aanhangers, versterkt echter de kans op een politieke overwinning van pro-Russische krachten.

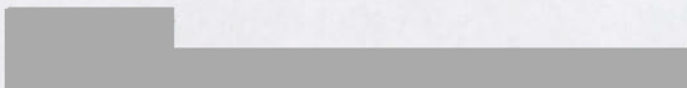
De vraag is, wat gebeurt als *flat earthers* en hun bondgenoten aan de macht komen? De regering-Trump in de VS levert wel voorbeelden. Een aanhanger van allerlei pseudo-

voorlichting afbreken, om de eigen visie te propageren. Tekenend is het voorstel om vaccines van een waarschuwing te voorzien, om zodoende vaccinaties te ontmoedigen. Ook zonder dat 'complotdenkers' in de regering zitten, kunnen ze door hun aantal schade aanrichten, zoals het tegenwerken van maatregelen tijdens de pandemie. Het lijkt erop, dat de vaccinatiegraad in meerdere landen daalt, door het massaal verspreiden van desinformatie.

Als *flat earthers* daadwerkelijk de regering vormen, en de platte arde als wetenschappelijke en technische norm kunnen opleggen, wordt er zeker veel schade aangericht. Het luchtverkeer wordt bijvoorbeeld onmogelijk, omdat de huidige navigatie een sferoïde aarde veronderstelt en vereist. Ook het lanceren van raketten wordt onmogelijk, want de baan moet rekening houden met een ronde, draaiende, planeet. Zonder lanceringen geen satellieten, en dus ook geen satellietnavigatie. De scheepsnavigatie, waar al eeuwen rekening wordt gehouden met de kromming van de aarde, wordt ook onbruikbaar over lange afstanden. Bij de bouw van lange hangbruggen zullen de onderdelen niet op elkaar aansluiten, als de kromming van de aarde niet meegerekend wordt.

Het structureel ontkennen van essentiële kenmerken van de fysieke wereld, botst met de vereisten van een technologische samenleving. Het liberalisme kiest bewust voor een anti-technologie standpunt, waarbij de vrijheid om de kenmerken van de fysieke wereld te ontkennen, zwaarder weegt dan de intrinsieke waarde van de technologie, en de intrinsieke waarde van de voordelen van de techniek voor de mensheid. De bereidheid van liberalen, om een democratisch gekozen anti-vaccinatie regering als legitiem te beschouwen, en een democratisch tot stand gekomen vaccinatie-verbod als legitieme wetgeving te zien, dienen als voorbeelden van de liberale prioriteiten. De liberaal-democratische ethiek is uitkomst-neutraal, ook wat betreft het staatsbestel en de wetgeving. Een liberaal-democratisch Nederland, met een neo-middeleeuwse samenleving en een levensverwachting van 50 jaar, wordt als aanvaardbaar gezien, en heeft zelfs de voorkeur boven een niet-liberale technologische samenleving.

Een repressief beeld tegen *flat earthers* is dus een ingewikkeld kwestie, met vele historische en ethische aspecten. Dat wil niet zeggen dat het onmogelijk is, of dat het niet besproken mag worden.

Bijlage: *Conspiracy theory and conspiracy theorists*

Vanwege de kans op gewelddadige reacties, als brieven aan de informateur in de openbaarheid komen, laat ik mijn adres hier weg. Het Bureau Wordvoering Kabinetsformatie kent deze van eerdere brieven.

Conspiracy theory and conspiracy theorists

The term 'conspiracy theories' typically refers to a broad category of claims. It overlaps with many other labels and categories, such as extremism, fundamentalism, cults, quackery, fake news, disinformation, pseudo-science, pseudo-history, esoterica, spirituality, the paranormal, hoaxes, forgeries, urban legends, and traditionalism.

Neither the general public, nor politicians, nor established media, nor social media users, use the term in a strict sense, to refer only to claims of a conspiracy. Many 'conspiracy theories' do not claim any conspiracy in the strict sense.

There are concise definitions of a conspiracy, but no concise definition of 'conspiracy theory'. The concise definitions used by researchers refer to a subset of the broad category. Conclusions drawn from this selection cannot be generalised to all 'conspiracy theories'.

A conspiracy theory is more a tactic, than a belief. More accurately, the generation and dissemination of 'conspiracy theories' is a tactic, rather than a statement of an individual's beliefs.

Generation, expression, and/or dissemination of any specific 'conspiracy theory', does not require belief in it.

As commonly used, the term 'conspiracy theorist' does not refer to a persons with purely private beliefs, who never discuss them with anyone. The term refers to those who publicly state and disseminate a 'conspiracy theory', even if only by reposts on social media.

All 'conspiracy theorists' are activists. Their motive is always to some extent political, and so is the impact of 'conspiracy theories' on others.

A 'conspiracy theory' is not a 'coping mechanism' or an inaccurate hypothesis. Its function is not to interpret the world, but to change it. 'Conspiracy theories' are a subset of disinformation, and a subset of propaganda.

Most 'conspiracy theories' are both right-wing and anti-system.

Some 'conspiracy theories' are proto-ideologies, or more accurately, components of a nascent or emergent ideology. A 'conspiracy theory' can develop into a political ideology, and/or explicit political demands.

At individual level, some 'conspiracy theories' can function as a transitional stage between undirected anger and resentment, and the adoption of an oppositional (right-wing) ideology.

If there were a successful transition to a political ideology, that expresses the values and demands of the 'conspiracy theorists', then the phenomenon 'conspiracy theories' might simply disappear.

Conspiracy theory and conspiracy theorists

The 'conspiracy theorists' collectively form a movement. It is very loose and disparate, but it could become better organised, and it probably will.

The 'conspiracy theorists' are not a cross-section of the population, in the sense that members of all social groups are equally likely to be included.

In western countries, most 'conspiracy theories' originate inside a disaffected political underclass, which is marginalised and excluded from the political process, but not necessarily economically deprived. It is a counter-elite, in the sense of being remote from the social and political elite.

The 'conspiracy theorists' are a malevolent collectivity. Research on their individual psychological flaws ignores their malevolent intent, and their negative collective impact.

The 'conspiracy theorists' are a proto-revolutionary movement, because of the degree of disaffection, their rejection of 'the system' and its values, and their willingness to support alternatives.

The dissemination of 'conspiracy theories' is associated with threats of violence, death threats, and incitements to insurrection and reprisals against the political elite.

Some 'conspiracy theorists' do use force, form militias, and acquire weapons. 'Conspiracy theories' are a stated motive, in some mass murders.

Research on 'conspiracy theories' and 'conspiracy theorists' should not be neutral, in the sense of treating them as acceptable or necessary social phenomena. It should address the issue of counter-measures and repressive policies.

Criminalisation is an appropriate strategy for those 'conspiracy theories', which can be clearly defined. It can be implemented through simple prohibition, or through a requirement to produce evidence for certain claims.

To be effective, criminalisation must target social media companies, which are essential to the dissemination of modern 'conspiracy theories'.

Criminalisation inevitably conflicts with freedom of expression. Ironically, in defending 'free speech', western liberal-democratic elites, which are often the target of 'conspiracy theories', also protect their dissemination.

'Conspiracy theories' can be suppressed, although never totally. The main political issue here is not the 'conspiracy theories' themselves, but elite resistance to their suppression.

19-01-2026

R BRIEF AANGETEKEND NL

NL Frankering betaald €12,3

32 gr.

217269

16-01-2026 16:40

D
PostNL

NL

3SRPKS879402439

2500EA 20018

8

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[Redacted]

Kenmerk: 202600345

Den Haag, 20 januari 2026

Geachte [Redacted]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[Redacted Signature]

Rianne Letschert
Informateur

202600360

Amersfoort, 19 januari 2026.

Aan informateur Rianne Letschert
Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500EA DEN HAAG

Geachte mevrouw Letschert,

Hartelijk dank voor uw brief van 12 januari, kenmerk 202600199, waarin u reageert op mijn brief van 2 januari jl.

Ik begrijp best dat u zelf niet inhoudelijk op mijn schrijven kan reageren. Dat was ook niet mijn bedoeling, maar ik ben blij dat mijn brief ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar zal blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Dat geeft mij de moed om u met nog met enkele aanvullingen lastig te vallen. 😊

1. In de eerste plaats stuur ik u via bijlage nog "De visie van Peter van Hoesel op een samenleving met basisinkomen";
2. Mijn stukje: "Ravijnjaar dwingt gemeenten tot pijnlijke keuzes – basisinkomen kan redding brengen" van maart 2024;
3. Mijn stukje: "Rapport: "Het einde van de toeslagen" van april 2023;
4. Mijn stukje: "Oplossing voor zowel het tekort aan donornieren als het cellentekort";
5. "Afwikkeling toeslagenschandaal dreigt nog tientallen jaren te duren" bnr.nl;
6. Mijn stukje: "Het Universeel Staatspensioen" (USP)

Naar aanleiding van de al wat oudere bijlage 5 zou ik voor een kabinetscoalitie de volgende suggestie willen doen:

In mijn brief van 2 januari haalde ik de tekst aan die Henk de Vos, gepensioneerd universitair hoofddocent sociologie van de Rijksuniversiteit Groningen, schreef in diens blog van 8 december 2023 op zijn blogspot TOEGEPASTE SOCIALE WETENSCHAP. De wetenschapper betoogt daarin dat het neoliberale regeringsbeleid erop gericht was de bestaanszekerheid te ondermijnen.

Ik zou willen voorstellen in het coalitieakkoord een concept-regeling op te nemen die gedupeerden van dat wanbeleid, bepaalde schade die erdoor veroorzaakt is op simpele wijze te vergoeden. De afwikkeling van 'het toeslagenschandaal' maar ook schade die geleden is door het niet indexeren van de pensioenen, plus de schade die voortvloeit uit de nieuwe Wet Toekomst Pensioenen (WTP) kan dan binnen redelijke termijn, en hopelijk naar ieders tevredenheid, worden afgewikkeld.

Mijn suggestie:

- *Betaal gedupeerden direct een renteloos voorschot ter aflossing van door wanbeleid veroorzaakte schulden en*
- *Verreken dat later met de definitieve vergoeding waarop aanspraak kan worden gemaakt.*

In het verleden (denk aan de ex-KNIL militairen) zijn vergoedingen vaak 'als mosterd na de maaltijd' uitgekeerd. D.w.z. na het overlijden van de gedupeerden.

Het vertrouwen van de burger in de politiek is hierbij in het geding.

Bevreesd voor de hoge kosten van zo'n regeling? Invoering van het USP uit bijlage 6 – zal - vooral in de eerste jaren na invoering – m.i. veel geld kunnen opleveren.

Met vriendelijke groet,

Bijlagen: 6

De visie van Peter van Hoesel op een samenleving met basisinkomen.

Audiospeler

Gebruik Omhoog/Omlaag pijltoetsen om het volume te verhogen of te verlagen.

'Vrijheid, gelijkheid en broederschap' van de Franse revolutie vormen een mooi uitgangspunt, alleen kun je je wel afvragen wat daarvan uiteindelijk terecht is gekomen. De Franse samenleving vertoont op alle drie punten nogal wat mankementen.

Ik wil uitgaan van vier na te streven maatschappelijke kernwaarden: vrijheid, gelijkheid, welzijn, eenvoud. Deze waarden zijn niet onafhankelijk van elkaar, want ze kunnen elkaar versterken of elkaar verzwakken. Een paar voorbeelden: ongelijkheid beperkt de vrijheid en het welzijn van minder bedeelden, complexiteit werkt negatief uit op de drie andere waarden.

Deze waarden zijn stuk voor stuk doorslaggevend voor het levensgeluk van mensen. En voor wie de economie belangrijk vindt: ze zijn ook bevorderlijk voor een hoogwaardige economie.

Vrijheid

Met vrijheid is het in ons deel van de wereld wat beter gesteld dan in veel andere delen van de wereld. Desondanks is er nogal wat onvrijheid. Die wordt veroorzaakt door toenemende regeldruk van overheden, door toenemende belastingdruk, door de marktmacht van grote bedrijven, door allerlei bevoegdheden van instanties om zich met ons leven te bemoeien, door de grote bevolkingsdichtheid.

Het legt een loden deken over de samenleving, terwijl volstaan zou kunnen worden met een donzen dekbed.

Gelijkheid

Ook met de gelijkheid lijkt het in ons deel van de wereld wat beter gesteld dan in veel andere delen, maar de ongelijkheid die er feitelijk is overschaduwde dat nogal.

Vermogenden worden bevoordeeld boven gewone burgers, grote bedrijven krijgen voordelen die kleinere bedrijven moeten ontberen, allochtonen krijgen minder kansen op de arbeidsmarkt en dat geldt ook voor ouderen, via de media wordt een klein aantal mensen bediend met veel aandacht en krijgen anderen nauwelijks kans om van zich te laten horen, kinderen van hoger opgeleiden krijgen meer kansen dan kinderen van lager opgeleiden, etc.

Dat bevordert allemaal de ongelijkheid. Wie aan de goede kant zit krijgt steeds meer kansen, wie aan de verkeerde kant zit krijgt steeds minder kansen.

Welzijn

Ook met het welzijn zou het een stuk beter kunnen.

De zorg voor ouderen is niet optimaal, in veel wijken is het onveilig, er is verdeeldheid tussen bevolkingsgroepen, de huisvesting schiet hier en daar tekort, het milieu wordt te zwaar belast, armoede voorkomt deelname aan allerlei plezierige activiteiten, goed nabuurschap is niet altijd aanwezig, de bureaucratie veroorzaakt nogal wat problemen.

Dat alles veroorzaakt voor velen een lagere kwaliteit van leven dan mogelijk zou zijn.

Eenvoud

De samenleving is enorm complex geworden en daar lijkt geen einde aan te komen.

Regelgeving dijt alleen maar uit, de overheid doet weinig aan beleidsbeëindiging, bedrijven brengen steeds meer ingewikkelde producten en diensten op de markt, het internet biedt veel nuttige informatie maar brengt ook veel verwarring en desinformatie teweeg, mensen willen veel beleven wat leidt tot toenemende drukte en een slechter milieu, globalisering brengt veel onrust teweeg.

Met al die complexiteit wordt de samenleving steeds minder transparant en steeds meer een doolhof waar je makkelijk de weg kwijtraakt, met alle negatieve gevolgen van dien.

Een toekomstbeeld

Een ideaal leven leiden heeft per persoon een verschillende inhoud. Een samenleving die ruimte biedt om een ideaal leven na te streven zal geen onnodige belemmeringen opwerpen en bovendien proberen dat zo veel mogelijk te faciliteren.

Dat houdt nogal wat in: kansen bieden in het onderwijs plus herkansingen, levenslang leren mogelijk maken, de toegang tot de arbeidsmarkt optimaliseren, bevorderen van een gezonde levensstijl, duurzaamheid bevorderen, voorkomen van armoede, geen artefacten mogelijk maken die ongelijkheid bevorderen, kleinschaligheid waar het kan en grootschaligheid alleen als het echt niet anders kan, veiligheid in woonomgeving en werkomgeving, ruimte voor experimenten, het belang van geld waar mogelijk beperken, voldoende woonvoorzieningen, mensen met gebreken kansen bieden, en nog wel meer.

Daar zit eigenlijk niets nieuws bij. Maar net als bij de kernwaarden van de Franse revolutie komt dit in onze huidige samenleving niet uit de verf. Sterker nog, het lijkt wel alsof sommige ontwikkelingen juist de andere kant op gaan, zoals: nauwelijks herkansingen meer in het onderwijs, arbeidsmarktregels die de toegang juist beperken, belastingen en subsidies die ongelijkheid bevorderen, te weinig sociale huur, economische groei ongeacht de maatschappelijke nadelen, afbraak van voorzieningen die de kwaliteit van leven ondersteunen.

Het gaat er dan ook om een ontwikkeling op gang te brengen die ons wel de goede kant op leidt. Invoering van een basisinkomen kan daar een belangrijke impuls aan geven.

Basisinkomen

Een basisinkomen voor alle legale inwoners kan de volgende bijdragen leveren aan bovengenoemde kernwaarden en daarmee aan ontwikkelingen naar een betere samenleving.

Mensen worden niet langer gedwongen tot activiteiten die ze liever niet zouden ondernemen. Ze kunnen bijvoorbeeld besluiten om geen betaalde arbeid te verrichten. Of geen arbeid te accepteren die ze niet leuk vinden. Of te kiezen om minder uren te gaan werken.

Daarmee wordt (onder meer): veel ruimte geschapen voor vrijwilligerswerk, nutteloze arbeid teruggedrongen, ziekte als gevolg van vervelend werk vermeden, negatieve druk van uitkeringsinstanties opgeheven, ruimte geschapen voor het volgen van opleidingen en stages.

Mensen kunnen ook besluiten om niet te gaan werken en te kiezen voor een relatief sober bestaan zonder de dreiging om zelfs dat te verliezen. Tegenstanders van het basisinkomen vinden dit (naast de vermeende onbetaalbaarheid) de belangrijkste reden om tegen het basisinkomen te zijn. Zij veronderstellen daarbij dat velen hiervoor zullen kiezen, zeker als het basisinkomen niet al te laag is. Het zou overigens best kunnen dat de arbeidsparticipatie juist toeneemt omdat er allerlei werk mogelijk wordt gemaakt dat momenteel te duur is.

Hoe dan ook, mensen krijgen veel meer vrijheid om het leven te leiden dat ze zouden willen leven.

De sociale ongelijkheid wordt met het basisinkomen niet opgeheven, maar wel verminderd. Als het niet te laag is, gaat er een nivellerende werking van uit in die zin dat er een duidelijke ondergrens komt aan het inkomen, waardoor de verhouding met hogere inkomens wat minder scheef wordt. Hier zit ook het tweede belangrijke bezwaar bij tegenstanders, namelijk dat het volgens hen onbetaalbaar wordt voor de hogere inkomens omdat de belastingen sterk omhoog zouden moeten. Echter, als de invoering van het basisinkomen gepaard gaat met een verstandig pakket aan aanpalende hervormingen, hoeft de belastingdruk per saldo niet omhoog en zijn er voor de middeninkomens zelfs voordelen mogelijk.

Daarenboven, en dat is belangrijker, krijgen mensen meer kansen om op te klimmen. Je kunt makkelijker van baan of zelfs van vak veranderen, je kunt via (onbetaalde) stages makkelijker uitproberen waar je je in thuis voelt, ook met een kleine baan kun je je positie al verbeteren, via vrijwilligerswerk bouw je netwerken op waarmee je verder kunt komen, je kunt makkelijker proberen voor jezelf te beginnen, je kunt een tweede opleiding gaan volgen, etc.

Het niveau van welzijn krijgt met het basisinkomen een positieve impuls. Er komt meer ruimte voor: mantelzorg en buurtwerk, deelname aan allerlei vormen van vrijetijdsbesteding, opdoen van leerervaringen, vrijwilligerswerk, ontwikkelen van een gezonde levensstijl, etc.

Daarnaast wordt de inhoud van het werk voor velen verbeterd, omdat er meer ruimte komt om te kiezen voor het werk wat je goed ligt, wat goed is voor de productiviteit en waarmee ook het ziekteverzuim wordt verminderd.

Verder worden mensen na verloop van tijd minder geconfronteerd met allerlei nutteloze producten/diensten en overbodige bureaucratie. Dat scheelt een hoop vervelende ervaringen en zal ook goed uitpakken voor het milieu.

Ook de criminaliteit zal op een lager niveau komen. Dat scheelt een hoop andere vervelende ervaringen.

De complexiteit van de samenleving wordt alleen al sterk verminderd als het basisinkomen alle bestaande sociale zekerheid gaat vervangen. Maar ook aanpalende maatregelen zoals op het gebied van belastingen, arbeidsrecht, subsidies, huisvesting, studiefinanciering, zorg kunnen bijdragen aan een verdere vermindering van de complexiteit.

Daarnaast zal het terugdringen van overbodige arbeid en nutteloze producten/diensten in het bedrijfsleven een grote bijdrage leveren aan het vereenvoudigen van de samenleving.

Het wordt zo makkelijker om de weg te vinden in de samenleving. Die weg is voor iedereen anders, maar het wordt wel iemands eigen weg, niet de weg die door anderen wordt gewezen en die nogal eens een dwaalweg blijkt te zijn. Het verminderen van allerlei verkeerde keuzen levert op zichzelf al een enorm maatschappelijk rendement op.

Een ander aspect is dat voor velen de keuze voor een in materieel opzicht betrekkelijk sober maar wel zeker bestaan wordt geopend, waarbij geen voortdurende strijd behoeft te worden aangegaan om overeind te blijven.

Dat zal voor velen een aantrekkelijke optie zijn, die op allerlei eerdergenoemde punten, zoals bijvoorbeeld het milieu, gunstig uitpakt.

Conclusie

Het basisinkomen heeft een gunstige invloed op de kernwaarden van een zozeer gewenste samenleving. Zelfs als het daarbij zou blijven is het al de moeite waard, maar verondersteld mag worden dat het gaat doorwerken op andere beleidsdomeinen. Het zou bijvoorbeeld een gunstige invloed kunnen hebben op het financiële systeem (dat drijft op de dynamiek van schulden), op de netto welvaart (het bnp gaat wellicht wat achteruit, wegens het wegvallen van nutteloze arbeid c.q. allerlei overhead, maar de nettowaarde van het bnp gaat er dan behoorlijk op vooruit), op de economische groei (de uurlonen kunnen omlaag, terwijl de productiviteit stijgt), maatschappelijke dienstverlening in georganiseerd verband kan worden ingezet om allerlei knelpunten in de samenleving op te lossen, bouwen van een eigen huis kan worden gefaciliteerd, het functioneren van de democratie kan worden verbeterd, etc.

Door het basisinkomen kunnen ook allerlei maatschappelijke experimenten makkelijker op gang komen, waarmee hopelijk een permanente stroom van maatschappelijke innovaties op gang wordt gebracht.

Peter van Hoesel

Januari 2016

<https://managementissues.com/specials/peter-van-hoesels-visie-op-een-samenleving-met-een-basisinkomen/>

Ravijnjaar dwingt gemeenten tot pijnlijke keuzes – basisinkomen kan redding brengen

Gemeenten hebben het moeilijk en een verandering in de financieringssystematiek veroorzaakt een tijdelijke krimp in de rijksuitkering uit het gemeentefonds. Deze tijdelijke krimp noemt men wel 'het ravijnjaar'. Het probleem is dat de almaar toenemende steun die gemeenten moeten bieden in het sociaal domein er door op de tocht komt te staan.

Het Rijk kan de behoefte aan gemeentelijke steun minimaliseren door een basisinkomen (UBI) in te voeren.

Op het 'sociaalweb' viel mijn oog op het artikel Ravijnjaar dwingt gemeenten tot pijnlijke keuzes in sociaal domein. Ik begrijp daaruit:

- Dat het ravijnjaar een gevolg is van een verandering in de systematiek van de gemeentefondsuitkering. Op dit moment is het volume van het gemeentefonds afhankelijk van de omvang van de uitgaven van de rijksoverheid, in de nieuwe regeling afhankelijk van de groei van het bbp;
- Dat voor veel gemeenten 'het ravijnjaar' 2026/2027 een aanzienlijke financiële terugval betekent, terwijl de taken binnen het sociaal domein steeds complexer en kostbaarder worden;
- Dat het ingrijpende gevolgen zal hebben; het stelt gemeenten voor moeilijke keuzes, maar vraagt ook om een herbezinning op hoe zorg en ondersteuning lokaal georganiseerd en gefinancierd zal moeten worden;
- Dat gemeenten niet om scherpe keuzes heen zullen kunnen. Er zal moeten worden gestuurd op zowel korte als op lange termijnoplossingen om de financiële stabiliteit te waarborgen.

Het slot van het artikel kreeg de kop mee: 'Wat kunnen gemeenten doen?'¹

Maar zou de vraag niet moeten luiden: Wat moet de rijksoverheid doen?

Die zadelt voor de zoveelste maal gemeenten op met de problemen, terwijl zij de kant-en-klare oplossing vrijwel gereed heeft liggen.

Basisinkomen

Ik doel op: de invoering van een basisinkomen.

De gemeenten hoeven dan niet meer te worstelen met de vraag wat ze precies wel en niet mogen. Het UWV hoeft dan niet langer negatief in het nieuws te komen en ook de overige werkzaamheden in het sociaal domein spelen dan niet langer zo'n grote rol.

Oorzaak: Met een basisinkomen kunnen financiële problemen van de burger worden voorkomen. En ..... u kent het gezegde: "voorkómen is beter dan genezen."

Het belang van bestaanszekerheid (die het basisinkomen biedt) is jarenlang miskend; het neoliberalisme waarop in ons land het beleid decennialang is gestoeld, is er, zoals u zult weten, op gericht bestaanszekerheid te ondermijnen. TIJD VOOR EEN OMMEKEER?

Amersfoort, maart 2024

Rapport: 'Het einde van de toeslagen'. Een analyse van

Delen:

Het Instituut voor Publieke Economie kwam op 12 april uit met een rapport: 'Het einde van de toeslagen'. analyseert.

Delen:

Het Instituut voor Publieke Economie kwam op 12 april jl. uit met een rapport: 'Het einde van de toeslagen'. Jasper J. van Dijk en Yrla van de Ven deden daarin onderzoek naar de mogelijkheid toeslagen en heffingskortingen af te schaffen door de effecten ervan te verwerken in een onvoorwaardelijke toeslag. Ze publiceerden een samenvatting in hun artikel "Zo komen we van de toeslagen en heffingskortingen af."

Het ziet er nu naar uit dat ze met hun publicatie "Zo komen we van de toeslagen en heffingskortingen af", een belangrijke stap hebben gezet op het pad naar een Universeel Basisinkomen. Ze schrijven: *Ons voorstel kan worden gezien als een gedachte-experiment, waarin wij het verband tussen de arbeidskosten van de werkgever en het geld dat de werknemer kan uitgeven eenvoudiger en begrijpelijker maken, maar tegelijkertijd de herverdelende werking van het huidige stelsel grotendeels intact te laten.*

'Rijken betalen niet meer belasting'

Ze zijn er daarom nog niet, want ze hebben namelijk de herverdelende werking van het huidige stelsel intact gelaten. Op 25 maart 2022 publiceerde het Cultureel Planbureau (CPB) het onderzoeksrapport 'Ongelijkheid en herverdeling', waaruit bleek dat het in Nederland met die herverdeling via belastingen slecht gesteld is. Of, zoals Tobias den Hartog het in het AD verwoordde: *Nederlanders met hogere inkomens betalen helemaal geen groter deel van hun inkomen aan belasting. De hippe econoom Thomas Piketty beweerde het, vrijwel elke linkse politicus vermoedde het, maar nu*

heeft het Centraal Planbureau (CPB) het op schrift gesteld: nee, de rijkste Nederlanders betalen helemaal niet meer belasting dan mensen met een lager inkomen.”

Hybride basisinkomen

Verder schrijven Jasper van Dijk en Yrla van de Ven over 'de inkomensonafhankelijke toelage, waarvan de hoogte enkel wordt bepaald door de gezinssamenstelling'. Ik vraag me af: Zou het niet beter zijn om gewoon uit te gaan van een huishoudtoelage die onafhankelijk is van de gezinssamenstelling? Zoals voorgesteld bij het Hybride Basisinkomen (HBI) Het monitoren van de gezinssamenstelling zal namelijk nogal wat voeten in de aarde hebben.

Faillissementen

Ik ben benieuwd waar de onderzoekers op uit zullen komen als ze ook de door het CPB geconstateerde fiscale misstanden hebben rechtgetrokken. Denk je eens in wat de samenleving erbij wint als zo'n 64.000 ondernemers, die nog in hun maag zitten met onafgeloste coronaschulden, de fiscus kunnen laten weten: verreken die maar met ons basisinkomen (of negatieve inkomstentaks – NIT). En al die kleine en middelgrote boerenbedrijven die uit zorg voor natuurbehoud hun veestapel zullen moeten laten inkrimpen. Ook bij hen zal het basisinkomen zorgen voor een zorgeloos bestaan en faillissementen kunnen voorkomen. En dan heb ik het nog niet over al die overige voordelen die een basisinkomen biedt.

[redacted], april 2023

Bron: [Rapport: Het einde van de toeslagen — Instituut voor Publieke Economie \(instituut-pe.nl\)](#).

Zie ook: [Reactie op 'En plots, daar was het basisinkomen' – Basisinkomen](#)

Auteur [redacted] Geplaatst op 28 april 2023 Categorieën [Binnenlands Nieuws](#), [Conclusies](#),

<https://basisinkomen.nl/rapport-het-einde-van-de-toeslagen-een-analyse-van-joop-bohm/>

Oplossing voor zowel het tekort aan donornieren als het cellentekort

Uit cijfers van de Nederlandse Transplantatie Stichting (NTS) blijkt dat op dit moment (cijfers van 31 mei 2025) meer dan 1.100 mensen wachten op een nieuwe nier. Gemiddeld staan patiënten zo'n 2,5 jaar op deze lijst. De wachtlijst zal helaas voor zo'n 200 mensen te lang blijken. Ze overlijden als gevolg van ernstig nierfalen of hun conditie verslechtert dermate dat transplantatie geen optie meer is. De oorzaak van de lange wachtlijst is simpel er zijn te weinig donornieren. De Nierstichting vindt dit onacceptabel.

Gloort er hoop aan de horizon door het bericht in De Telegraaf van 3 juli jl. onder de kop: "Kamer trekt miljoenen uit om gigantisch cellentekort te verlichten"?

De nierdonatie maakt van een punt een komma.

"Wanneer je bij leven een nier doneert aan een nierpatiënt, betekent dat voor die patiënt het begin van een nieuwe toekomst", aldus Mariëtte Kraayvanger, programmamanager bij de Nierstichting.

Is het dan niet logisch om door wetgeving te bevorderen dat veroordeelden een fors gedeelte van hun celstraf krijgen kwijtgescholden wanneer ze een donornier ter beschikking stellen?

De kans dat er echt iets mis gaat bij een nier donatie is ongelooflijk klein. Zes weken na de operatie zijn de meeste donoren alweer helemaal hersteld. Ze kunnen weer volop sporten en hoeven geen dieet te volgen of medicijnen te slikken.

Voor de donor betekent dat dan – net als voor de nierpatiënt – het begin van een nieuwe toekomst.

██████████, Amersfoort.

Economie • 23 jan '25 12:26 • Aangepast op 23 jan '25 15:47

Afwikkeling Toeslagenschandaal dreigt nog tientallen jaren te duren

Auteur: Myrthe Koopman

Het huidige proces om gedupeerden van het Toeslagenschandaal te helpen, voldoet niet aan wat er in een rechtsstaat verwacht mag worden. Dat is een van de keiharde conclusies van het rapport van de Adviescommissie onder leiding van oud-Kamerlid

Chris van Dam, dat vandaag aan staatssecretaris Sandra Palmen van Herstel en Toeslagen is overhandigd. De compensatie van gedupeerden loopt zodanig vast, dat volledig herstel nog zeker vijftien tot twintig jaar kan duren.

Het huidige proces om gedupeerden van het Toeslagenschandaal te helpen, voldoet niet aan wat er in een rechtsstaat verwacht mag worden. (ANP / ANP)

In 2020 beloofde het kabinet tienduizenden gedupeerde ouders van het Toeslagenschandaal om de schade te herstellen, maar die hersteloperatie is vastgelopen. De Adviescommissie concludeert nu in het rapport dat het noodzakelijk is om stevig in te grijpen. Volgens de spoedcommissie heeft de overheid meer beloofd dan ze kan waarmaken, en dat leidt tot grote teleurstelling. De commissie stelt dat de overheid überhaupt niet meer moet beloven dat het de levens van gedupeerden kan 'herstellen', simpelweg omdat de overheid dat niet kan.

Twee routes

In plaats daarvan moet het herstelproces terug worden gebracht naar twee routes. De belangrijkste route daarvan is die van de Stichting (Gelijk)waardig Herstel, dat onder eerdere leiding van prinses Laurentien stond. Die stichting moet flink opschalen en een sleutelrol spelen bij 'emotioneel herstel en hulp bij het aannemelijk maken van schade'. Ouders die daar niet voor kiezen, mogen volgens het rapport zelf via de andere route de schade aannemelijk maken. Een advocaat moet de ouders daarin bijstaan.

Lees ook

Renske Leijten: 'Afhandeling toeslagenschandaal kan vóór de zomer klaar zijn'

Momenteel worden er verschillende schadekaders gehanteerd voor het vaststellen van de schade. Dat zorgt bij veel gedupeerde ouders voor onzekerheid. De Adviescommissie wil daarom dat er één schadekader komt dat overal geldt. Daarin staat dan welke bedragen er worden gehanteerd en aan welke bewijslast en aannemelijkheid een ouder moet voldoen. Als een zaak te complex is, moet volgens het rapport worden doorverwezen naar een Commissie Complexe Schade. Dat kost dan wel meer tijd.

Uitzondering

De Adviescommissie maakt wel een uitzondering voor ouders die zelf geen regie meer over de situatie hebben. Dat zijn naar schatting zo'n twee- tot drieduizend gedupeerden. Die mensen krijgen een hulpverlener die de regie neemt en werkt aan een perspectief voor compensatie en andere (mentale) hulp. De commissie pleit ook voor het aannemen van een bestuurlijk kopstuk dat boven de partijen staat, om een doorbraak te forceren.

Oud-Kamerlid Chris van Dam, voorzitter van de Adviescommissie, zegt daarnaast in een ongevraagd advies dat de Dienst Toeslagen weg moet bij het ministerie van Financiën. Volgens Van Dam hoort Toeslagen eerder thuis bij het ministerie van Sociale Zaken.

<https://www.bnr.nl/nieuws/economie/10565439/afwikkeling-toeslagenschandaal-dreigt-nog-tientallen-jaren-te-duren>

Het Universeel Staatspensioen (USP)

Waarom gaan we niet over op een universeel staatspensioen, waarvan de uitkeringen gebaseerd worden op de betaalde (bijvoorbeeld vlaktaks 25%) pensioenbelasting over alle inkomsten?

In het onderstaande cijfervoorbeeld is er van uitgegaan dat de pensioenbelasting recht geeft op een pensioen ter hoogte van 2% van zijn inkomen:

A bereikt op 26 juli 2030 de pensioengerechtigde leeftijd. Zijn inkomen bedroeg over de jaren 2027 t/m 2030 respectievelijk 24.000,-, 19.200,-, 25.600,- en 19.840, euro, waarover dus aan pensioenbelasting werd afgedragen: 6.000 + 4.800 + 6.400 + 4.960 euro.

Zijn basispensioen bedraagt dan 8% van die pensioenbelasting, dus 480 + 384 + 512 + 396,80. Bedroeg de geldontwaarding (inflatie) respectievelijk 10, 8, 7 en 5% dan zal zijn jaarpensioen worden vastgesteld op 528 + 414,72 + 547,84 + 416,64, in totaal 1.907,20 euro, en ontvangt hij van 1 juli 2030 af 1.907,20 : 12 = 158,93 euro bruto per maand aan pensioenuitkeringen. Jaarlijks aan te passen aan inflatie en welvaartstrend.

Zonder problemen kan nog verfijning worden aangebracht:

Leeft A tijdens enig jaar samen met B, dan kan het pensioen in dat jaar over beiden worden verdeeld in de verhouding 2 : 1.

nabestaandepensioen

Leeft A bij zijn overlijden samen met C, dan kan worden bepaald dat C de helft van het pensioen van A behoudt tot aan zijn dood.

N.B. Waar 'hij/zijn' staat kan ook gelezen worden 'zij/haar'.

Ontvangsten aan pensioenbelasting en uitgaven wegens uitbetaalde pensioenen kunnen gewoon op de rijksbegroting worden geraamd. Het overschot kan (geheel of gedeeltelijk) als USP-reserve op de balans worden opgenomen.

Een dergelijk staatspensioen maakt geen onderscheid naar leeftijd en is immuun voor flexibiliteit of hoogte van de marktrente en trekt er zich niets van aan of men zzp'er is of een vaste baan heeft, of inkomsten heeft uit beleggingen. Het bedrag aan pensioenbelasting dat betaald wordt, daar draait het om.

Het hier geschetste pensioensysteem geeft iedereen die inkomsten heeft en daarover pensioenbelasting afdraagt recht op een welvaartsvast staatspensioen vanaf de pensioengerechtigde leeftijd (bijv. 65jaar).

De uitvoeringskosten zijn minimaal doordat gebruik wordt gemaakt van één uitvoeringsinstantie in plaats van 200 pensioenfonds.

Doordat er geen premie hoeft te worden gestort in een fonds, ontbreekt er een miljardenvermogen waar geldwolven en aasgieren op afkomen om te proberen mee te eten uit de ruif.

De voordelen) zijn evident:

Simpel en eerlijk (transparant en rechtvaardig);

Voorkomt bureaucratie (dus voordelig);

Geldt voor alle burgers, arm en rijk, (dus ook voor ondernemers en zzp'ers);

Geen fonds meer nodig dat beheerd moet worden (het geld kan niet meer geroofd worden);

Zaait geen tweespalt tussen jong en oud (zoals nu gebeurt bij de WTP);

Kan gekoppeld worden aan het BBP (zodat het fluctueert met de welvaart).

Wie recht heeft op een staatspensioen is zonder meer duidelijk: Iedereen die pensioenbelasting heeft betaald over zijn inkomen.

Bij het invoeren van een Universeel Basisinkomen ligt dat moeilijker. Men zal dan de vraag moeten stellen aan welke eisen de ontvanger moet voldoen om ervoor in aanmerking te komen.

- Moet men (alleen) de Nederlandse nationaliteit hebben?
- Moet men beschikken over een Burgerservicenummer (BSN)?
- Moet men misschien gedurende een bepaalde periode als inwoner geregistreerd staan?

Dat zal duidelijk moeten zijn alvorens men met een Universeel Basisinkomen (UBI) een eind kan maken aan armoede en de enorme verschillen in welvaart! Is daarover een standpunt bepaald dan is de invoering ervan - mits de wil er is - een fluitje van een cent.

Herstel van vertrouwen in onze pensioenen begint met een eerlijk en degelijk plan voor de toekomst.

Amersfoort, 17 oktober 2022

Hoogachtend,

[Redacted signature]

Zie ook:

UNIVERSEEL STAATSPENSIOEN

2017-12-12 Waarom gaan we niet over op een universeel staatspensioen (USP)

<https://basisinkomen.nl/why-we-dont-go-to-universal-state-pension/>

2018-05-05 Gewenst: een structurele herziening van ons pensioenstelsel

<https://basisinkomen.nl/wanted-a-structural-revision-of-our-pension-system/>

2018-08-26 Een nieuw pensioenstelsel vóór Prinsjesdag?

<https://basisinkomen.nl/a-new-pension-system-before-prinsjesdag/>

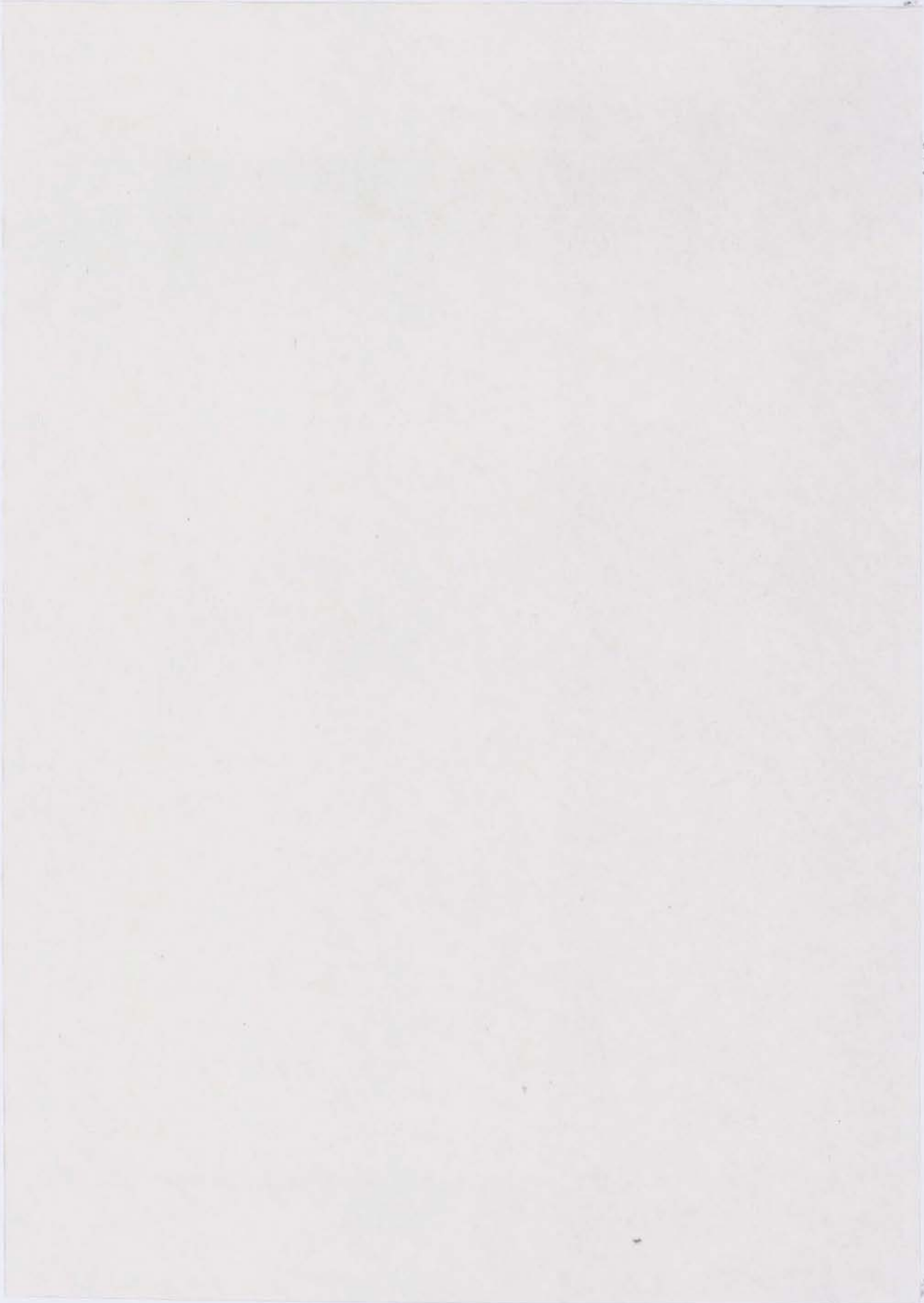
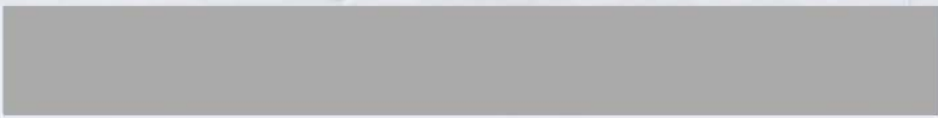

PKXL 222043
19-01-26 14:50
NEDERLAND

€ 4,35

Aan prof. Dr. Rianne Letschert,
Informatuur nieuw kabinet,
p/a De Tweede kamer
Bureau woordvoering kabinetsformatie
Postbus 20018
2500EA Den Haag

NX1CC - #X830X0X#00#0000#

8 713261 970709

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 202600361

Den Haag, 21 januari 2026

Geachte

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

202600 877

Aan: De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Voordvoering Kabinetsformatie (Rianne Letschert)
Postbus 20018
2500 EA Den Haag.

Made, 19-01-2026

Betreft: de vorming van een meerderheidskabinet met waardering voor brede politieke stabiliteit!

Geachte Informatuur,

Een minderheidskabinet heeft in eerste aanleg een aardige klank, maar brengt mogelijk verscholen gevaren in beeld die binnensluipen zonder de deur in beweging te brengen. De drie fracties zijn erg ijverig aan het construeren. Het CDA staat weer op het podium met 18 zetels, D66 met 26 zetels en de VVD met 20 zetels. Jammer dat het CDA in de peiling de 24 zetels niet heeft binnengehaald. Maar de informateur wil vanzelfsprekend op korte termijn met een coalitieakkoord komen. Aansluitend hierop mag aangenomen worden dat zowel de kiezer als het beleid zich zullen scharen achter een realistisch kabinet; wat gezien mag worden als een haalbare prioriteit.

Het is nuttig, zakelijk en ook heel verstandig om de vorming van een minderheidskabinet in de lade te deponeren en alles uit de kast te halen tot de vorming van een meerderheid. Volgens de laatste info zouden de drie fracties, na het kerstreces, gesprekken aangaan met diverse partijen middels een uitnodigend gebaar. Het politieke midden kan wel aanzet plaatsen en eventuele variant van opvattingen mogen niet leiden tot het uitsluiten van deze groeperingen. Het midden wat versterken zowel wat links als rechts doet géén afbreuk en is ook geen voedingsstof voor extreem rechts! De huidige informateur mw. Letschert met een deadline tot 30 januari (uitloop tot 27-02-'26?), zal zich zeker kunnen vinden in een kabinet met meer dan de helft zetels, dus een méerderheid. Met dhr. Joost Eerdmans JA21, en Chris Stoffer van SGP en Jan Struijs van 50Plus-Partij, genoemde fracties mogen gezien worden als *moedige wroeters* aan de flanken die tevens voor 'n nuttig evenwicht kunne zorgen!

De motivatie, overwegingen en inspanningen van de oppositie glijden de ether in en die signalen van meer of minder gedoogsteun, waarborgen maar een vaag accent bij een mistige horizon. De plechtige afspraken met evenredig veel knikbewegingen, met het hoofd, zijn niet voldoende voor stabiliteit!! Bedenk de zuidelijke wind kan ook naar het noorden draaien en i.p.v. zon voor veel bewolking zorgen. (Per 14-11-2025 Tweede Kamer, innovatief planidee met gemeenschappelijk karakter en vier kern-prioriteiten!). Door de extra uitgaven van de lidstaten (voldoen NAVO-norm) zullen die ongetwijfeld zorgen voor begrotingstekorten met als gevolg dat de Staatsschulden in evenredigheid ook zullen toenemen. Dus niets verhullen maar de onderbouwing geeft aan zoals gemotiveerd, *er valt weer licht in de tunnel!*

Zo hoeft de AOW geen struikelblok te zijn, voor koopkracht en de zorg zijn er eveneens waarborgen te formuleren en hoeven perse geen averij op te lopen. Meer politieke partijen die een kans geboden worden in de regeringsdeelname, kunnen zelfstandig het begrotingstekort temperen met juiste keuzes. Het kan dus noodzakelijk geacht worden om de begrotingen nog eens onder de loep te leggen.

Aansluitend op de huidige overwegingen kan het nuttig zijn dat de burgers hun *considération*, gelet op tekort aan ambtenaren (afvloeiën) eveneens als sturende waardering mogen oogsten. Het effect van de dubbele vergrijzing tekent zich af in diverse sectoren. Zo ook bij projecten die sterk marktgericht zijn is het nuttig het bedrijfsleven in te schakelen als hulp aan de overheid. En wat betreft uw reputatie als informateur kiest u niet voor de route *impasse* (!) met binnen handbereik ook nog een Gordiaanse knoop als hulpmiddel. Een scheutje water bij de wijn om tot collectiviteit te komen is wel logisch, en zo nodig de kool én de geit sparen na het glad strijken van eventuele plooiën is wel toegestaan. Maar laat wel voor elkaar de zon in het water schijnen kost weinig moeite én tempert zeker de...bloeddruk!

Alle waardering en succes toegewenste.

auteur innovatieplan / beleidsstudie met visie.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

[Redacted]

Kenmerk: 202600378

Den Haag, 21 januari 2026

Geachte [Redacted]

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

[Redacted Signature]

Rianne Letschert
Informateur